ŞEVK-NÂME-İ HASAN (İNCELEME-METİN)

Sami AYDIN

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2017

ŞEVK-NÂME-İ HASAN (İNCELEME-METİN)

Sami AYDIN

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir, 2017

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTİSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Sami Aydın tarafından hazırlanan **Şevk-nâme-i Hasan (İnceleme-Metin)** başlıklı bu çalışma **17.01.2017** tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından **Türk Dili ve Edebiyatı** Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan …………………………………….

Üye ……………………………………….

Üye ……………………………………….

ONAY

…/ …/ 2017

(İmza)

Prof. Dr. Hasan Hüseyin ADALIOĞLU

Enstitü Müdürü

ETİK İLKE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırladığımı, bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ve ilke kurallarına uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Sami AYDIN

ÖZET

ŞEVK-NÂME-İ HASAN (İNCELEME-METİN)

AYDIN, Sami

Yüksek Lisans-2017

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. İsmet ŞANLI

Türk edebiyatının en köklü, uzun soluklu ve zengin dönemi olarak bilinen Klâsik Türk Edebiyatı, özellikle bu dönemde yetişen şair, yazılan eserler ve ortaya konulan türler bakımından oldukça zengin bir dönemdir. Bu dönem edebiyatında görülen türlerden biri de "kişilerin, başlarından geçen olayları ve bu olaylarla ilgili duygu ve düşüncelerini doğrudan ya da kurmaca unsurlarla zenginleştirerek kendi ağızlarından anlattıkları eserlerin ortak adıdır" şeklinde tanımlanan *sergüzeşt-nâme*'dir. Bu türde yazılmış eserlerden biri de şair Hasan'ın mesnevî nazım şekliyle kaleme aldığı *Şevk-nâme'*sidir. Şimdiye kadar gün yüzüne çıkarılmayan bu eserin incelenmesi, şairin ve eserinin edebiyat ve kültürümüze olan katkısının tespiti bakımından önemlidir.

Bu çalışmada, öncelikle sergüzeşt-nâmeler hakkında bilgi verilmiş, akabinde Hasan mahlasını kullanan şairler tespit edilmiş, *Şevk-nâme*'den hareketle şair Hasan'ın edebiyatımızdaki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde *Şevk-nâme*'nin şekil ve muhtevâ özellikleri üzerinde durulmuş; tezin son aşamasında eserin çevriyazı metni verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Hasan, Şevk-nâme, Sergüzeşt-nâme

ABSTRACT

HASAN'S ŞEVK-NÂME (TEXT-ANALYSİS)

AYDIN, Sami

Master Degree-2017

Department of Turkish Language and Literature

Field of Old Turkish Literature

Supervisor: Doç. Dr. İsmet ŞANLI

Classical Turkish literature, known as the most rooted, long-winded and rich period of Turkish literature, is a particularly rich period, especially in terms of poets who grew up in this period, written Works and revealed species. One of the species seen in literature of this period is a *Sergüzeşt-nâme* defined as "the common name of artifacts that people that people describe in their own mouths by enriching the events leading to them and their feelings and thoughts about these events directly or by means of fiction elements".

A work left to us from this period is the sergüzeşt-nâme called *Şevk-nâme*, which was taken by the poet Hasan in the form of mesnevî verse. The examination of this work which has not been brought up to the present day is important for the determination of the contribution of the poet and his work to the literary and our culture.

İn this study, firstly, information about sergüzeşt-nâmes was given. Then poets using the Hasan pseudonym were identified and triying to determine the place of poet Hasan in our literature with movement from the work. In the second part of the work, the form and content features of *Şevk-nâme* are emphasized; at the end of the thesis, the transcriptional text of the work was given.

Keywords: Hasan, Şevk-nâme, Sergüzeşt-nâme

İÇİNDEKİLER

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا (آ) ا (أ)	a, ā a, e, ı, i, u, ü	ش ص	ş ṣ
ء	ʾ	ض	ḍ, ż
ب پ	b, p p	ط ظ	ṭ ẓ
ت ث	t s̱	ع غ	ʿ ġ
ج چ	c, ç ç	ف ق	f ḳ
ح خ	ḥ ḫ	ك ل	k, g, ñ l
د ذ	d ẕ	م ن	m n
ر ز	r z	و ه	v, o, ö, u, ü, ū h,a,e
ژ س	J s	ى	y, ı, i, ī, ā

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
a.g.t.	: adı geçen tez
AKMB	: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı
b.	: bin/ ibn
bkz.	: bakınız
bs.	: baskı
C.	: cilt
çl.	: çelebi
H.	: hicrî
haz.	: hazırlayan
KTB	: Kültür ve Turizm Bakanlığı
M.	: milâdî
s.	: sayfa
S.	: sayı
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Yay.	: yayını/yayınları
yt.	: yazılış tarihi

ÖNSÖZ

Türk edebiyatının tarihî gelişimine bakıldığında yetkin ve zengin bir geçmişe sahip olduğu görülür. Klâsik Türk edebiyatının her açıdan gelişip olgunlaştığı dönem 16. yüzyıldır. Bu asırda sanatçıya ve şiire ilgi artmış dolayısıyla sanatla ilgili kitlesi genişlemiştir. Klâsik edebiyat döneminde yetişen şahsiyetler, gerek manzum gerek mensur biçimde ortaya koydukları eserleriyle Türk edebiyatının gelişmesine önemli düzeyde katkı sağlamışlardır.

Bu dönemde yetişen şahsiyetlerden biri de bu çalışmanın inceleme alanını oluşturan ve bu güne kadar hakkında herhangi bir çalışma yapılmayan *Şevk-nâme* şairi Hasan'dır. Eserden hareketle 15. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen Hasan da *Şevk-nâme*'siyle şiir alanında klâsik edebiyat tarihindeki yerini almıştır.

Bu tezin amacı, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde Hacı Mahmud Efendi, No: 3745 arşiv numarasıyla kayıtlı olan ve tek nüshası bulunan şair Hasan'ın *Şevk-nâme* isimli mesnevisi ve gerek tarih kitaplarında gerekse bu güne kadar yapılan araştırmalarda hakkında hiçbir bilgiye ulaşılamayan Hasan ile ilgili bilgi vermek; *Şevk-nâme*'nin çeviriyazı metnini hazırlayıp şekil ve muhteva yönünden incelemektir.

Şevk-nâme'nin incelenmesiyle elde edilen bulguların sergüzeşt-nâme alanında yapılacak olan başka çalışmalara katkı sağlamasını, çalışmamızda eksik veya yanlışlarımız varsa hoşgörü ile karşılanmasını umarız.

Yüksek lisans çalışmamız süresince yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. İsmet ŞANLI'ya teşekkürü borç bilirim.

Hem lisans hem de yüksek lisans öğrenimimde yanımda olan ve değerli bilgilerinden faydalandığım değerli hocam sayın Prof. Dr. Ahmet KARTAL'a teşekkürlerimi sunmak isterim.

Yine çalışmam esnasında maddî manevî desteklerini benden esirgemeyen, bu yolda ilerlememi sağlayan babam ve anneme, aileme, arkadaşlarıma ve bilhassa İmran Yıldız İLKAN'a teşekkür ederim.

Sami AYDIN

Eskişehir, 2017

GİRİŞ

1. KLÂSİK TÜRK EDEBİYATINDA SERGÜZEŞT-NÂME

Farsça "ser" (baş) ile "güzeşten" (geçmek) fiilinden oluşan "sergüzeşt" sözcüğünün sözlük anlamı "serüven, birinin başından gelip geçen şey"[1] demektir. "sergüzeşt-nâme", sergüzeşt sözcüğünün Farsça "nâme" (mektup, kitap, mecmua) ile birleşmesinden meydana gelen bir birleşik kelimedir. Edebiyat terimi olarak sergüzeşt-nâme, "kişilerin, başlarından geçen olayları ve bu olaylarla ilgili duygu ve düşüncelerini doğrudan ya da kurmaca unsurlarla zenginleştirerek kendi ağızlarından anlattıkları eserlerin ortak adıdır"[2] şeklinde tanımlanabilir.

"Daha çok mesnevî nazım şekliyle, bazen de manzum-mensur karışık olarak yazılan sergüzeşt-nâmelerde mesnevînin yanı sıra kasîde, gazel, muhammes, terci-i bend, müsemmen, kıta ve rubâî gibi nazım biçimleri de kullanılmıştır."[3]

Sergüzeşt-nâmeler kurmaca ve hâtırat şeklinde ikiye ayrılır. Bu konuda Tavukçu'nun tasnifi şu şekildedir:

"Hâtırat özelliği gösteren ve gerçek hayat hikâyesine dayanan eserlerde şairin yolculukları, başından geçen aşk, sürgün, hastalık gibi olaylarla kendi dönemi hakkındaki görüşleri, zamandan şikâyetleri, yolculukları esnasında çektiği sıkıntılar, geçtiği yerlerde gördükleri ve özellikle maceraları dile getirilir. Bazen şairin hayatındaki bir olay, bazen de hayatının tamamı konu edilir. Daha ziyade şairlerin kendi ağızlarından nakledilen sergüzeşt-nâmelerin anlatımında tekdüzeliği gidermek ve üslûbu renklendirmek amacıyla zaman zaman -ana konuyla bir ilgi kurarak- farklı içerik ve üslûptaki metinlere de yer verilir. Münazara, mev'iza, nasihat-nâme, hezliyyât, hicviyye, şitâiyye, berfiyye, temmûziyye, sûr-nâme, methiye, sâkî-nâme gibi türler de sergüzeşt-nâmelerde müstakil bölümler halinde bulunur. Ayrıca çeşitli kurgu unsurlarının kullanıldığı, olağanüstü motifler, kurmaca aşk hikâyeleri ve çeşitli anlatım teknikleriyle zenginleştirilerek edebî bir üslûp yakalama yoluna gidildiği de olur. Ancak bu eserlerin tamamında olaylar şairin hayatından bazı izler taşır. Kurmaca sergüzeşt-nâmeler ise daha çok mecâzî veya hakîkî aşkı konu alır. Bunlar mecâzî ve temsilî anlatıma yer vermeleri bakımından edebî yönden daha zengindir."[4]

---

[1] Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 2008, s. 941.
[2] Orhan Kemal Tavukçu, "Sergüzeştnâme", *TDVİA*, C. XXXVI, TDV Yay., İstanbul, 2010, s. 559.
[3] Tavukçu, *a.g.m.*, s. 559.
[4] Tavukçu, *a.g.m.*, s. 559.

Kurmaca sergüzeşt-nâmeler "-şairin yaşamından esinlenmekle birlikte- kurmaca unsurlar içermeleri nedeniyle gerçek yaşamla olan bağlantıları büyük ölçüde eserin çerçevesini oluşturan hikâyeden ibarettir. Bu eserlerde şairlerin yaşadıkları hâdiseler, eserlerin konusu için yalnızca hareket noktasıdır.

Bu grupta yer alan sergüzeşt-nâmelerde şairler, ya başlarından geçen bir aşk serüvenini hareket noktası olarak belirleyip kurmaca unsurlarla zenginleştirerek okuyucuya aktarmışlar ya da kendi duygu ve düşünce dünyalarını kurmaca aşk hikâyeleriyle dile getirmişlerdir… Olay örgüsü, çeşitli anlatım teknikleri gibi kurgusal özelliklere sahip olan bu eserler, iki kahramanlı aşk mesnevîleriyle benzerlik gösterirler. Bir farkla, bu eserlerde âşık-ma'şûk ilişkisinde âşık, daima sergüzeşt-nâmenin şairidir ve eser onun dilinden aktarılır. Konuyla ilgili ayırıcı diğer bir husus ise anlatılan kurmaca hikâyelerin şairin hayatından izler taşımasıdır."[5]

Klâsik Türk edebiyatında yer alan çeşitli türler arasında, konu, içerik ve işleyiş bakımından bazı benzerlikler bulunmaktadır. Şairlerin hayat hikâyelerini ve yaşadıkları hâdiseleri -kurmaca veya hâtırat şeklinde- ele alan sergüzeşt-nâmeler de diğer edebî türlerle kimi açılardan benzerlik gösterir. Sergüzeşt-nâmelerde anlatım olarak klâsik ve modern teknikler bir arada kullanılmıştır. Tasvir, tahkiye, özetleme, sahneleme, diyalog, iç monolog gibi anlatımların hayat hikâyeleri üzerine kurulması sergüzeşt-nâmelerin benzer özellikler taşıyan başka edebî türlerle karıştırılmasına yol açmıştır. Ayrıca bazı edebî türlere ait örneklerin sergüzeşt-nâmelerde yer alması veya o türle -yukarda belirtildiği gibi- konu ve işleyiş bakımından benzerlik göstermesi de bu karışıklığın bir sebebidir.[6]

Bu konuyla ilgili Tavukçu'nun değerlendirmesi şu şekildedir:

"Klâsik Türk edebiyatında hem bir üslûbu hem edebî bir türü karşılayan hasbihaller bu türe en yakın metinlerdir. Hasbihallerde şairler kurmaca hikâyelerden yararlanarak kendi duygularını ve düşüncelerini dile getirirler. Sergüzeşt-nâmeler zaman zaman seyahât-nâmelerin bir parçası telakki edilmişse de gezilip görülen yerler hakkında bilgi verilmesi seyahât-nâmeleri farklı kılar. Vatandan veya sevilen birinden ayrılmayı konu edinen firak-nâmeler de türe yakın eserler kabul edilebilir. Özellikle çocukların ve gençlerin ölümü, bir devlet büyüğünün bulunduğu mevkiden

---

[5] Halûk Gökalp, "Eski Türk Edebiyatında Manzum Sergüzeşt-nâmeler", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Adana, 2006, s. 7-8.
[6] Tavukçu, *a.g.m.*, s. 559; Ayrıntılı bilgi için bk. Gökalp, *a.g.t.*, s. 9-16.

ayrılması, azledilmesi ve öldürülmesinin anlatıldığı küçük manzumeler, ağıtlar da firak-nâme adıyla anılmaktadır. Bu durumda söz konusu eserlerin otobiyografik örneklerini sergüzeşt-nâmelerin -ayrılık konusunu ele alan- bir alt kolu olarak değerlendirmek yerinde olacaktır."[7]

Klâsik Türk edebiyatı döneminde sergüzeşt-nâme türünde yazılan ilk eser, Diyarbakırlı Halilî'nin 1471-72 yılında kaleme aldığı *Firkat-nâme* isimli aşk mesnevîsidir. Bu dönemde yazılan ikinci sergüzeşt-nâme ise Cemâlî'nin Arnavutluk'a dair gözlemlerini anlattığı, 1478-81 yılları arasında yazıldığı tahmin edilen *Der Beyân-ı Meşakkat-i Sefer ü Zarûret ü Mülâzemet* isimli mesnevîsidir.[8]

Yapılan çeşitli araştırmalar neticesinde Türk edebiyatı sahasında yazılan yirmi bir sergüzeşt-nâme tespit edilmiş ve literatüre kazandırılmıştır. Yapılan bu çalışmaları ve farklı kaynakları kullanarak sergüzeşt-nâmeler ile ilgili hacimli bir doktora tezi hazırlayan Halûk Gökalp'in de çalışmasından[9] hareketle Türk edebiyatında yazılan sergüzeşt-nâme türü eserler arasında -*Şevk-nâme*'nin yerini belirleyecek- çeşitli benzerlik ve farklılıklar tespit edilmiş ve sınıflandırılmıştır.

Gökalp, çalışmasının ikinci bölümünde sergüzeşt-nâmeleri biçim ve içerik özelliklerine göre birçok başlık altında değerlendirmiştir. Bu çalışmada ise *Şevk-nâme*'nin Türk edebiyatındaki yerinin belirlenebilmesi için bütün sergüzeşt-nâmelerin içerikleri incelenmiş, Gökalp'in de yaptığı çalışmadan elde edilen bilgiler doğrultusunda bu eserler içeriklerine göre farklı gruplara ayrılmıştır. Yapılan gruplandırma şu şekildedir:

Şairin başından geçen olayların ve dönemsel/toplumsal durumların anlatıldığı sergüzeşt-nâmeler:

Cemâlî'nin Arnavutluk'a dair genel gözlemlerini ve başından geçen olayları anlattığı *Der-Beyân-ı Meşakkat-i Sefer ü Zarûret ü Mülâzemet*, Macuncu-zâde Mustafa'nın Malta'da çektiği esaret yıllarını ve 16. yy. toplum hayatına dair verdiği bilgileri içeren *Sergüzeşt-i Esîrî-i Malta*, Karaçelebi-zâde Abdülaziz'in yaşadığı Kıbrıs sürgününden dolayı içinde bulunduğu psikolojik durumları anlattığı *Gülşen-i Niyâz*, Varvarî Ali Paşa'nın çocuk yaşta devşirildiği Bosna'dan ayrı geçen kırk üç yılını ve Osmanlı Devleti'nin siyasi tarihini anlattığı *Makâlât-ı Varvarî Ali*, Kâtib

[7] Tavukçu, *a.g.m.*, s. 559.
[8] Bkz. Gökalp, *a.g.t.*, s. 18/33-83.
[9] Bkz. Gökalp, *a.g.t.*

Osman'ın çocukluk yıllarından yaşlılık yıllarına kadar başından geçen önemli olayları anlattığı ve 18. yy. Osmanlı toplum hayatı hakkında çeşitli bilgiler verdiği *Sergüzeşt-nâme-i Kâtib Osman*, Kânî'nin anılarını anlattığı ve toplumsal eleştiri yaptığı *Hasb-ı Hâl-i Hod*, Mîr Ali'nin başından geçen bir olayı anlattığı ve dönemin sosyal, ekonomik yapısı hakkında bilgi verdiği *Sergüzeşt-i Hakîr-i Pür-Taksîr Mîr Ali Rıza el-İstolçevî*, Bayburtlu Zihnî'nin memuriyeti sırasında yaşadığı olayları anlattığı ve Osmanlı devlet sistemini eleştirdiği *Sergüzeşt-nâme-i Zihnî* ve Mehmed Rifat'ın doğumundan 1887 yılına kadar başından geçen olayları anlattığı ve dönemin tarihî ve siyasî gelişimini hakkında bilgi verdiği *Efsâne-i İbret* adlı eserlerdir.[10]

Şairin başından geçen olayların anlatıldığı ve belli bir bölümünde aşk serüvenlerinin de işlendiği sergüzeşt-nâmeler:

Şirvanlı Sevâdî'nin gençlik yıllarından yaşlılık çağına kadar yaşadığı olayları, başından geçen aşk hikâyesini ve dönemin tarihî hâdiselerini anlattığı *Hâl-nâme-i Sevâdî*, Rumelili Zaifî'nin küçüklüğünden yaşlılık yıllarına kadar başından geçen olayları anlattığı ve farklı bir bölüm halinde aşk konusunu işlediği *Kitâb-ı Sergüzeşt-i Zaifî*, İsmail Beliğ'in yaşadığı yolculuğu, bu esnada başından geçen bir aşk hikâyesini ve azledilişini anlattığı *Sergüzeşt-nâme-i Fakîr be-Azîmet-i Tokat*, Keçeci-zâde İzzet Molla'nın yaşadığı Keşan sürgününü, başından geçen bir aşk hikâyesini, bir başka aşk hikâyesini ve 19. yy. taşra hayatı hakkında bilgi verdiği *Mihnet-Keşân* ve Koniçeli Kâzım Paşa'nın doğumundan on altı yaşına kadar yaşadığı olaylar ve başından geçen aşk serüvenlerini anlattığı *Sernüvişt-nâme-i 'Âcizî* adlı eserlerdir.[11]

Sadece aşk üzerine yazılan sergüzeşt-nâmeler:

Diyarbakırlı Halilî'nin gençlik yıllarında başından geçen bir aşk hikâyesini anlattığı *Firkat-nâme-i Halilî*, Tâcî-zâde Câfer Çelebi'nin gençlik yıllarında yaşadığı aşktan esinlenerek yazdığı *Heves-nâme*, Hamîdî-zâde Celilî'nin yaşadığı aşkı anlattığı *Hecr-nâme*, Enderunlu Fâzıl'ın yaşadığı aşk serüvenlerini anlattığı *Defter-i 'Aşk* ve Receb Dâî'nin kırklı yaşlarındayken başından geçen platonik bir aşk macerasını anlattığı *Nevhatü'l-'uşşâk* adlı eserlerdir.[12]

Aşk konulu sergüzeşt-nâmeler arasında içerik yönünden *Firkat-nâme*'yle benzerlik gösteren eserler, *Hecr-nâme* ve *Heves-nâme*'dir. Bu benzerlik şüphesiz

[10] Ayrıntılı bilgi için bkz. Gökalp, *a.g.t.*, s. 18, 22-27, 30-32.
[11] Ayrıntılı bilgi için bkz. Gökalp, *a.g.t.*, s. 20-21, 25, 28-29.
[12] Ayrıntılı bilgi için bkz. Gökalp, *a.g.t.*, s. 17-20, 24-25, 27-28.

Firkat-nâme'nin Türk edebiyatında yazılan ilk sergüzeşt-nâme olmasından kaynaklanmaktadır. Halilî yazdığı bu eserle kendinden sonra gelen şairleri etkilemiş doğal olarak şairler bu etkileşimleri ister istemez eserlerinde yansıtmışlardır.[13]

Firkat-nâme'de, şairin arkadaş tavsiyesi üzerine başka şehre gitmesi, bir mahalde dolaşırken güzele âşık olması, dostunun âşığa yardım etmeye çalışması, sevgiliye mektup yazılması, ümitlerin yitirilmesi, sabah rüzgârının sevgiliye mektup götürmesi, sonuçta sevgiliyle birkaç günlük kavuşmanın ardından ayrılmaları vs. *Heves-nâme* ve *Hecr-nâme*'de de geçmektedir. Görüldüğü üzere *Firkat-nâme*'nin bu eserler üzerinde etkisi azımsanmayacak derecededir.[14]

Aynı şekilde, bu eserin *Şevk-nâme*'nin de üstünde bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Zira *Fikat-nâme*'de güzele duyulan sevgiden dolayı çekilen keder, bu durumdan dolayı Allah'a yakarma, sevgilinin bulunduğu yeri terk edip İstanbul'a gitme ve burada bir yıl geçirme, baharın verdiği coşkunluk sırasındaki ruh hali vs. gibi olaylar aynı şekilde *Şevk-nâme*'de de işlenmiştir. Fakat bu eserde sevgili, *Firkat-nâme* ve diğer iki eserlerde anlatılan sevgiliden farklıdır. Diğer eserlerde sevgili zalim, önce kınayan, azarlayan daha sonra aşığı kabul eden bir kişi iken, *Şevk-nâme*'de sevgili daha pasif haldedir ve azarlama, aşağılama gibi şeyleri rakipler (sevgilinin dostları) yapmaktadır.

Hecr-nâme'de geçen sinek-Anka, karga-Anka gibi birbirine oldukça zıt karşılaştırmalar, *Şevk-nâme*'de Dîv-Hûr, taş-gevher, zulmet-nûr, zerre-hurşîd şeklinde karşımıza çıkar. Bu tarz kullanımların bu iki eserde yer alması dikkat çekicidir. Fakat ortada büyük bir fark vardır. *Hecr-nâme*'de bu tarz karşılaştırmaları sevgili yaparken *Şevk-nâme*'de rakipler yapar. Aynı şekilde *Firkat-nâme*'de de geçen, âşığın sevgiliye mektup yollaması durumu *Şevk-nâme*'de tam tersidir. Burada sevgili âşığa pişmanlığını dile getiren bir mektup yazmaktadır. Yine *Firkat-nâme, Heves-nâme* ve *Hecr-nâme*'de hatif, mektubun kişiselleştirilmesi/uçup gitmesi, gözyaşlarıyla dertleşmek, sabah rüzgârının konuşması/mektup götürmesi, gönlün konuşması, rüyada sevgilinin ölümsüzlük suyu sunması, Hurrem-âbâd, çiçeklerin kişiselleştirilmesi, gül, bülbül, çiçekler, bulut ve su ile sohbet etmek, bülbülün gazel

[13] Gökalp, *a.g.t.*, s. 82.
[14] Muhteva için bkz. Gökalp, *a.g.t.*, s. 35-38.

okuması gibi kurmaca unsurlar ile hikâye anlatılmıştır. *Şevk-nâme*'de ise yer yer mübalağalı anlatımların haricinde bu tür unsurlara yer verilmemiştir.[15]

Şevk-nâme'yi aşk üzerine yazılan diğer sergüzeşt-nâmelerden ayıran en önemli yönü, eserin sonunda bir kavuşmanın gerçekleşmesidir. Diğer sergüzeşt-nâmelerde genellikle, âşık mahbûbuna kavuşur, birkaç gün iyi vakit geçirdikten sonra sevgili tarafından terk edilir veya çeşitli sebeplerden (ölüm, birinin araya girmesi vs.) dolayı ayrılık gerçekleşir. *Şevk-nâme*'de ise âşık mahbûbuna kavuşur ve sonsuza dek birlikte kalacaklarına dair birbirlerine söz verirler. Diğer eserlerdeki sonlarla kıyaslandığında *Şevk-nâme*'de bir kavuşmanın gerçekleşmesi kayda değer bir farklılıktır.

Bu incelemelerden hareketle *Şevk-nâme*'nin de diğer eserler gibi *Firkat-nâme*'den belli bir ölçüde etkilendiği söylenebilir. Fakat daha çok gerçekçi bir üslûpla yazılması, sevgilinin âşığa daha yumuşak olması, sonuçta kavuşmanın gerçekleşmesi gibi durumlar *Şevk-nâme*'yi bu eserlerden ayıran en büyük etkenlerdir.

Bütün bu benzerlik ve farklılıkların yanı sıra Hasan, eserinde başından geçen aşkı ikinci bir şahıs üzerinden anlatmıştır. Bu yönüyle *Şevk-nâme*'yi aşk üzerine yazılan sergüzeşt-nâmeler kategorisine dâhil etmek doğru bir tespit olacaktır. Bu yönüyle eser, klâsik Türk edebiyatında gerçek olaydan hareketle yazılmış sergüzeşt-nâmeler arasındaki yerini almış olacaktır.

Sergüzeşt-nâmeler ve bunlara benzeyen türlerde tespit edilebilen eserleri, müellif ve yazılış tarihlerine göre kronolojik olarak şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Diyabekirli Halilî (ö. 1485), *Firkat-nâme* (yt. 1471/72).
2. Cemâlî (ö. 1510), *Sefer-nâme* (yt. 1478).
3. Tâcî-zâde Câfer Çl. (ö. 1514), *Heves-nâme* (yt. 1493).
4. Hamîdî-zâde Celilî (ö. 1569/70), *Hecr-nâme* (yt. 1509).
5. Şirvanlı Sevâdî, *Hâl-nâme-i Sevâdî* (yt. 1540).
6. Rumelili Zaifî (ö. 1557), *Kitâb-ı Sergüzeşt-i Zaîfî* (yt. 1543/44).
7. Mâcuncu-zâde Mustafa, *Sergüzeşt-i Esîrî-i Malta* (yt. 1598/99).

[15] Muhteva için bkz. Gökalp, *a.g.t.*, s. 87-95, 169-170.; Eserlerin geniş incelemesi için bkz. Gökalp, *a.g.t.*, s. 33-617.

8. Karaçelebi-zâde Abdülaziz (ö. 1657), *Gülşen-i Niyâz* (yt. 1636'dan sonra).
9. Varvarî Ali Paşa (ö. 1647), *Makâlât-ı Varvarî Ali* (yt. 1642'den sonra?).
10. Receb Dâ'î[16] (ö. 1659/60), *Nev-hatü'l-uşşâk* (yt. 1649).
11. İsmâil Belîğ (ö. 1730), *Sergüzeşt-nâme-i Fakir be-Azîmet-i Tokat* (yt. 1702).
12. Kâtib Osman (ö. ?), *Sergüzeşt-nâme-i Kâtib Osman* (yt. 1736).
13. Necâtî Efendi (ö. ?), *Sergüzeşt-nâme* (yt. 1785).
14. Enderunlu Fâzıl (ö. 1810), *Defter-i 'Aşk* (yt. 1795).
15. Keçeci-zâde İzzet Molla (ö. 1829), *Mihnet-Keşân* (yt. 1823/24).
16. Mîr Ali (ö. ?), *Sergüzeşt-i Hakîr-i Pür-Taksîr Mîr Ali Rızâ el-İstolçevî* (yt. 1855).
17. Koniçeli Kâzım Paşa (ö. 1890), *Sernüvişt-nâme-i 'Âcizî* (yt. 1873'den sonra?).
18. Bayburtlu Zihnî (ö. 1859), *Sergüzeşt-nâme-i Zihnî* (yt. 19. yy. ?).
19. Mehmed Rifat (ö. ?), *Efsâne-i İbret* (yt. 1887).
20. Kânî (ö. 1791?), *Hasb-ı Hâl-i Hod* (yt. 18. yy.).
21. Pertevniyal Vâlide Sultan (ö. 1884), *Sergüzeşt-nâme* (Hâtırat).[17]

[16] Tavukçu, makalesinde *Nevhatü'l-Uşşâk*'ın müellifini Receb Dâ'î olarak göstermiştir; *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'nde ise eserin müellifi Mehmed Dâ'î olarak anılır. Bkz. İnternet, http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/, (Erişim tarihi: 16.11.2016)
[17] Tavukçu, *a.g.m.*, s. 559-560; İnternet, http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/, (Erişim tarihi: 16.11.2016); Ayrıntılı bilgi için bk. Gökalp, *a.g.t.*, s. 33-516.

1. BÖLÜM

1.1. KLÂSİK TÜRK EDEBİYATINDA "HASAN" MAHLASINI KULLANAN ŞAİRLER

Yapılan araştırmalar sonucu, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde Hacı Mahmud Efendi 3745 arşiv numarasıyla kayıtlı olan *Şevk-nâme*'nin yazarıyla ilgili herhangi bir bilgiye rastlanamadı.

Çalışmanın bu bölümünde, klâsik Türk edebiyatında -çeşitli kaynaklardan tespit edilen- "Hasan" mahlasını kullanan şairlerle ilgili bilgiler verilmiş, Hasan ismini kullanan ve şair olduğu kesin bilinmeyen şahsiyetler ise dipnotla belirtilmiştir.

1.1.1. Hasan Çelebi

Aşçızâde lakabıyla tanınan şair Gelibolu'da doğmuştur. Hasan Çelebi, fazilet ve marifet sahibi, ilim ve hikmet kaidelerini iyi bilen, her fenne çalışmış, yumuşak huylu, cömert bir kişidir. Gelibolu, İznik, Tokat, Edirne ve Sahn Medreseleri'nde müderrislik yaptıktan sonra Bursa kadısı olan[18] Hasan Çelebi H. 942/M. 1536 yılında Bursa'da vefat etmiştir.[19] Şair ile ilgili geniş bilgi Kınalı-zâde Hasan Çelebi ve Kâmil Kepecioğlu'nun eserlerinde mevcuttur.[20]

1.1.2. Baba Hasan[21]

Karaferyeli olan şair, ilimde belli bir mesafe kazandıktan sonra ise tasavvufa yönelmiş ve baştan ayağa çıplak, fakir bir derviş olup, yalnızlık köşesine çekilmiştir.

---

[18] Sehî Bey, *Heşt Behişt*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1980, s. 96; Latîfî, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tıbsıratü'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*, (haz. Rıdvan Canım), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara, 2000, s. 228-229; Beyânî, *Tezkiretü'ş-şu'arâ*, (haz. Aysun Sungurhan Eyduran), http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10733,metinpdf.pdf?0, (Erişim tarihi: 19. 10. 2016); Mehmet Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâilî (Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri)*, (haz. Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatçı), C. I, Bizim Büro Yay., Ankara, 2001, s. 192; Kınalı-zâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-şu'arâ*, (haz. İbrahim Kutluk), C. I, TTK, Ankara, 2014, s. 287.

[19] Âşık Çelebi, *Meşâirü'ş-şu'arâ (İnceleme-metin)*, (haz. Filiz Kılıç), C. II, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 619-623. Âşık Çelebi diğer kaynaklara ek olarak şairin ölüm yılının H. 942 olduğunu ve Bursa'da öldüğünü yazmıştır; Mehmed Tevfik, *Kâfile-i Şu'arâ*, (haz. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz, müjgân Çakır, Hanife Koncu), Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2012, s. 209-210. Tevfik yazarın ölüm tarihini H. 742 olarak göstermiştir; Haluk İpekten vd., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, KTB Yay., Ankara, 1988, s. 185-186; Şemseddin Sami, *Kamusu'l- A'lam*, http://www.kamusulalam.com/ (Erişim Tarihi: 21.10.2016).

[20] K. H. Çelebi, *a.g.e.*, s. 287; Kâmil Kepecioğlu, *Bursa Kütüğü*, C. II, Bursa Kitaplığı, 2010, s. 159.

[21] Âlî'nin tezkiresinde "Hasan Mu'idi"; *Kamusu'l-A'lâm* ve *Tuhfe-i Nâilî*'de "Hasan Rumi" olarak tanıtılmıştır.

Hasan, II. Bayezid devri ortalarında odasında dövülerek öldürülmüştür. Kaynaklarda şairin ölüm yılıyla ilgili bilgi yoktur.[22]

1.1.3. Kâtip Hasan

Hâdim Sinan Paşa'nın divan kâtipliğini yapan şair, Rumeli'nin Manastır kasabasındandır. Zeki ve uyanık olan şair, şiir ve inşa konusunda çok çalışmış ve iyi tarihler yazmıştır. Kaynaklarda şairin ölüm yılıyla ilgili bilgi yoktur. [23]

1.1.4. Hasan Çelebi

İstanbullu olan şairin asıl adı, Salih Çelebi'dir. İlim ve marifet sahibi, dürüst bir kişilik sahibi olan Hasan Çelebi'nin keskin bir zekâsı vardır. Lutfi Beyzâde'nin Sahn'da muidi olduğu için "Mu'îd Hasan" olarak da bilinir. Öğrenimini tamamladıktan sonra müderrislik ve kadılık yapan şair, H. 1024/M. 1615 yılında vefat etmiştir.[24]

1.1.5. Hasan Efendi

Ümmî Sinanzâde olarak bilinen şair İstanbulludur. Eğitimini tamamladıktan sonra Şehremini'de şeyh olmuştur. Halvetîyenin önde gelen şeyhlerinden olduğu için Fatih Camii'nde Cuma vaizliği yapmıştır. H. 1088/M. 1677 yılında vefat eden şairin çok sayıda eseri vardır. Eserlerinden en meşhuru, *Mecâlis-i Sinânî*'dir.[25]

1.1.6. Hasan Mehmed Han

Dağıstan'da doğan şair, babası Hacı Hüseyin Çelebi'den sonra Şeki hanı olmuştur. Farsça Türkçe şiir yazmada maharetli olan Hasan, Şeki'de han iken, Şeki ahalisi Rus istilasından önce onu indirip kardeşi Selim Han'ı hükümdar yapmışlardır. H. 1247/M. 1831-32 yılında Ejderhân'da vefat etmiştir.[26]

1.1.7. Kınalızâde Hasan Efendi

H. 953/M. 1546 yılında doğan, âlim ve usta bir şair olan Hasan Halep, Mısır, Edirne, Gelibolu ve Eyüp mevleviyetlerinde bulunmuştur. Şairin Abdurrahman

[22] Sehî Bey, *a.g.e.*, s. 167; Latîfî, *a.g.e.*, s. 227-228; Âlî, *a.g.e.*, s. 155; İpekten vd., *a.g.e.*, s. 185.
[23] Sehî Bey, *a.g.e.*, s. 199-200.
[24] Tuman, *a.g.e.*, I, s. 194; K. H. Çelebi, *a.g.e.*, I, s. 289; Tevfik, *a.g.e.*, s. 210-211; Beyânî, *a.g.e.*; Sami, *a.g.e.*; Âşık Çelebi, *a.g.e.*, II, s. 624; İpekten vd., *a.g.e.*, s. 185.
[25] Mustafa Safâyî Efendi, *Tezkire-i Safâyî (Nuhbetü'l-Âsâr min Fevâ'idi'l-Eş'âr)*, (haz. Pervin Çapan), AKMB Yay., Ankara, 2005, s. 152; Tuman, *a.g.e.*, I, s. 194; İpekten vd., *a.g.e.*, s. 185.
[26] Sadık Erdem, *Tezkire-i şu'arâ*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014, s. 62; Tuman, *a.g.e.*, I, s. 195; İpekten vd., *a.g.e.*, s. 186.

adında bir oğlu vardır. Şair Hasan, H. 1012/M. 1604 yılında vefat etmiştir. Bilinen eserleri: *Dürer ü Gurer Hâşiyesi*, *Mevâzi'-i Adide'ye Hâşiye*, *Tezkire-i Şu'arâ*'dır.[27]

1.1.8. Hasan Efendi

Kastamonu'da doğan şair İstanbul'da eğitimini tamamladıktan sonra kürsü şeyhi olmuştur. Süleymaniye vaizi iken H. 1105/M. 1694 yılında vefat etmiştir. Bilinen eserleri: *Beyzâvî'ye Hâşiye*, *Mecmu'âtü't-Tefâsir ve'n-Nükûl*, *Ferâiz'e Arapça, Türkçe şerhler, ilahiler ve şiirler*.[28]

1.1.9. Egercizâde Hasan Efendi

Bursa'da doğan şair, Revan ve Gence mollalığı yapmış, H. 1140/M. 1728 yılında da Bağdat kadısı olmuştur. Usta bir şair olan Hasan, H. 1151/M. 1739/40'da vefat etmiştir.[29]

1.1.10. Burinî Hasan Efendi

Kudüs'te doğan şair Şam'da Rûmiye Medresesi müderrisliği yapmıştır. Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler yazan Burinî Hasan, şair İbn Fâriz'in *Divan*'ını şerh etmiştir. H. 1039/M. 1630 yılında vefat etmiştir.[30]

1.1.11. Hasan Paşa

İstanbullu olan şair, din adamı olmakla birlikte vezirlik de yapmıştır. Döneminde iyi tanınan ve ahlak-ı hasene sahibi olan Hasan Paşa, Efrâsiyâb'a benzetilmiş, mütevâziliği ile nam salmıştır. Kaynaklarda şairin ölüm yılıyla ilgili bilgi yoktur.[31]

1.1.12. Hasan Çelebi

Anadolu kazaskeri olan Âhîzâde Mehmed Efendi'nin oğlu olan şair, H. 976/M. 1568 yılında doğmuştur. Şeyhülislam Sadeddîn Efendi'nin yanında tahsilini

---

[27] Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, C. II, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, s. 624; İpekten vd., *a.g.e.*, s. 186; Mehmed Rıza, *Tezkire-i Rıza*, (haz. Gencay Zavotçu), http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10746,metinpdf.pdf?0, (Erişim tarihi: 19.10.2016); Tuman, *a.g.e.*, I, s. 193; Tevfik *a.g.e.,* s. 208-209.
[28] Süreyya, *a.g.e.*, II, s. 622.
[29] Süreyya, *a.g.e.*, II, s. 622; Kepecioğlu, *a.g.e.*, II, s. 159; Tuman, *a.g.e.*, I, s. 195.
[30] Süreyya, *a.g.e.*, II.
[31] Ahdî, *Gülşen-i Şu'arâ*, (haz. Süleyman Solmaz), AKMB Yay., Ankara, 2005, s. 110-111.

tamamladıktan sonra Üsküdar'da Mehmed Paşa Medresesi'nde müderris olmuştur. H. 997/M. 1588 yılında vefat etmiştir.[32]

1.1.13. Hasan

Asıl adı Hasan Bedreddîn Efendi'dir. H. 1267/M. 1850 yılında Kütahya/Simav'da dünyaya gelmiş, babası Vasfi Efendi'nin Arabistan ordusuna tayin olması sebebiyle Şam'a taşınmışlardır. Attârzâde Ömer Efendi ve Şeyh Abdurresûl Efendi'den ilim öğrendikten sonra Şâm Mekteb-i İ'dâdiyye-i Askeriyyesi'ne girmiş, H. 1292/M. 1875 yılında kolağalık rütbesine yükselmiştir.

Gökyüzü ilimleri ve tüfek atma ile ilgili iki eseri vardır. Bilinen eserleri: *İskât-ı Cenîn (Fâci'a-nâme)*, *Bir Günlük İkbâl (Opera)*'dir. Ayrıca *Jirofla Jirofla* ve *Madam Larşidof* adında iki operayı tercüme etmiştir. Kaynaklarda şairin ölüm yılıyla ilgili bilgi yoktur.[33]

1.1.14. Hasan

Şeyh İbrahim Gülşenî hazretlerinin torunu olan şair, H. 960/M. 1552 yılında doğmuştur. Şair Hasan, babası ve eniştesi Şeyh Muhyî Efendi'den de ilim tahsil etmiştir. Tasavvuf ehlinden olup kendini ibadete adayan şair H. 1024/M. 1615 yılında vefat etmiştir.[34]

1.1.15. Hasan Erdeşir

Yiğitliğiyle tanınan şair, zâhirî bilimler ve tasavvufa merak salmış Mevlâna Mehmed Tebâdehânî'nin hizmetinde bulunmuş ve ondan el almıştır. Kaynaklarda şairin ölüm yılıyla ilgili bilgi yoktur.[35]

1.1.16. Hasan Hüsami

Edirneli olan şair Farsça'yı iyi bilmesi ve yazısının güzel olmasıyla tanınır. Gülşenî tarikatı mensubudur ve tarih düşürmede usta bir şairdir. Kaynaklarda şairin ölüm yılıyla ilgili bilgi yoktur.[36]

---

[32] Tevfik, *a.g.e.*, s. 211-212; Beyânî *a.g.e.*

[33] Ayrıntılı bilgi için bkz. Tevfik, *a.g.e.*, s. 213-216.

[34] Ali Emîrî Efendi, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid*, (haz. Doç. Dr. İdris Kadıoğlu), Sonçağ Yayınevi, Ankara, 2014, s. 252-256.

[35] İpekten vd., *a.g.e.*, s. 186

[36] İpekten vd., *a.g.e.*, s. 186; Tespit edilen ancak şair olup olmadıkları bilinmeyen diğer Hasan isimli şahsiyetler şunlardır: Hasan: Tuman, *a.g.e.*, s. 194; Hasan: Tuman, *a.g.e.*, s. 195; Hasan Paşa: Tuman, *a.g.e.*, s. 196; Hasan Hüsnü Efendi: Fatîn, *a.g.e.*; Tevfik, *a.g.e.*, s. 218; Hasan Ağa: Fatîn *a.g.e.*; Tuman, *a.g.e.*, s. 195; Hasan: Tevfik, *a.g.e.*, s. 212-213; K. H. Çelebi, *a.g.e.*, s. 175; Hasan Ağa(

1.2. ŞAİR HASAN'IN HAYATI

Yapılan araştırmalar sonucunda, klâsik edebiyatın en eski biyografi kaynakları olan tezkirelerde ve diğer kaynaklarda Hasan mahlasını kullanan şairler arasında, *Şevk-nâme* adlı mesnevinin şairi hakkında herhangi bir bilgi bulunamadı.

Çalışmanın bu bölümünde eserden hareketle Hasan ile ilgili bilgi verilmeye çalışılacaktır.

500 beyitlik *Şevk-nâme*'de Hasan, eserin yazılış tarihiyle ilgili herhangi bir bilgi vermemiştir. Fakat eserin dil özellikleri incelendiğinde eserin Eski Oğuz Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi özelliklerini barındırdığı görülmektedir. Buradan hareketle mesnevinin 15. yüzyılda yazılmış olabileceği tahmin edilmektedir. Dolayısıyla Hasan'ın bu yüzyıllarda yaşamış olma ihtimalinin olduğu düşünülmektedir.

Hasan sevgiliyi şu beyitle tasvir etmeye başlar:

İderken Bursa şehrini temāşā

Görür bir māh-ṭalʿat serv-i bālā (7a-89)

Şairin hikâyesine başladığı bu beyitte Bursa şehri geçmektedir. Şair servi boylu ay yüzlü güzeli Bursa'yı temâşâ ederken görür. İlerleyen bölmlerde ise şair İstanbul'u ve silüetlerini on üç beyitte anlatır.

Pes andan ḳıldı deryādan ʿubūr ol

Bulur Ḳosṭanṭiniyye şehrine yol (18a-283vd.)

Eserde Bursa ve İstanbul isminin geçmesi, şairin bu şehirlerde bulunduğu ihtimalini ortaya çıkarmaktadır.

Sicill-i Osmanî'de Hasan Ağa isminde 99 şahsiyet vardır.): Süreyya, *a.g.e.*, s. 606-612; Hasan Âhî: Süreyya, *a.g.e.*, s. 612; Hasan Arzî: Süreyya, *a.g.e.*, s. 613; Hasan Baba: Süreyya, *a.g.e.*, s. 613; Hasan Bey adında 36 şahsiyet: Süreyya, *a.g.e.*, s. 613- 615; Hasan Çelebi adında 7 şahsiyet: Süreyya, *a.g.e.*, s. 616; Hasan Dede isimde 6 şahsiyet: Süreyya, *a.g.e.*, s. 616; Hasan efendi adında 145 şahsiyet: Süreyya, *a.g.e.*, s. 616-627; Hasan Emir, Hasan Fâhir, Hasan Fehmi, Hasan Ferdî, Hasan Hakkı: Süreyya, *a.g.e.*, s. 627-628; Hasan Halife(2), Hasan Hamdî, Hasan Hayri(2), Hasan Hilmî, Hasan Hoca, Hasan Hüsnî, Hasan Kabaduz, Hasan Kâfî, Hasan Kâmî, Hasan Kapdan, Hasan Kâzım, Hasan Kelâmî, Hasan Kethüdâzâde, Hasan Molla, Hasan Mütavellî, Hasan Müftî, Hasan Nâzım, Hasan Necmeddin, Hasan Nuri: Süreyya, *a.g.e.*, s. 627-630; Hasan Paşa adında 121 şahsiyet: 630-647; Hasan Paşazâde(2), Hasan Râsim, Hasan Rıza, Hasan Salâhî, Hasan Şah, Hasan Şükrî, Hasan Tahsin Bey (2), Hasan Tahsin Paşa, Hasan Tevfik Paşa, Hasan Tevfik Efendi, Hasan Zühdî, Hasancanzâde(2), Hasanzâde: 647-648.

Bu cevr-i devrle mehcūr ü bīmār
Ġam-ı hicrānla zār ü dil-fiġār (29a-476)

Ḥasan dermānde-i derd-i maḥabbet
Ḳadīmī sākin-i kūy-ı melāmet (29a-477)

Olup maḥẓūẓ ʿilm ü maʿrifetden
Tecerrüd bulmışidi her ṣıfatdan (29a-479)

Velī ṭabʿ-ı ḥazīnümden nümūne
Didüm bir niçe söz ehl-i fünūna (29b-487)

Varidi ṭabʿınuñ çün şevḳ ü derdi
Ġazel ṭarzında ḥālin naẓm iderdi (29b-480)

Yukarıdaki beyitlerde Hasan az da olsa kişiliği ve şairliği hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu beyitlere göre Hasan'ın, sevgiye değer veren, hem mutlu hem hüzünlü bir kişiliğe sahip, ilim ve irfanı seven, gazel yazan bir kişi olduğunu söylemek mümkündür.

2. BÖLÜM

ŞEVK-NÂME-İ HASAN

2.1. ŞEVK-NÂME-İ HASAN'IN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

2.1.1. Adı

Şair Hasan'ın eseri hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde Hacı Mahmud Efendi, No: 3745 arşiv numarasıyla kayıtlı olan ve tek nüshası bulunan bu eserin arka kapağında ve varak 1a'da müstensihin *Şevk-nâme-i Hasan* şeklinde, Arap harfleriyle belirttiği bir başlık bulunmaktadır. Ayrıca varak 6b, 85. beyitte de eserin ismi geçmektedir:

Sözüñden cāna virsün ẕevḳ ḫ̬āme

Tamām olsun yazılsun *Şevḳ-nāme*

Bu bilgiler eserin isminin *Şevk-nâme* olduğunu göstermektedir.

2.1.2. Türü ve Nazım Şekli

Hasan'ın *Şevk-nâme* isimli eseri, *sergüzeşt-nâme* türünde bir eserdir. Bu eser, sergüzeşt-nâmelerde genellikle en çok kullanılan nazım şekli olan *mesnevî* nazım şekliyle kaleme alınmıştır.

2.1.3. Yazılış Tarihi

Şevk-nâme'nin yazılış tarihi belli değildir. Fakat dil yönünden eserin Eski Oğuz Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi özelliklerini barındığı, aynı zamanda *Firkat-nâme, Heves-nâme* ve *Hecr-nâme*'den izler taşıdığı görülmektedir. Bu bilgiler mesnevînin 15. yüzyılda yazılmış olma ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Aşağıda 15. yüzyılın bazı dil yansımaları (Eski Oğuz Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi) metinden örnekler verilerek belirtilmiştir.

Eski Oğuz Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinde küçük ünlü uyumu mevcut değildir: nânum(4b-52), cânum (4b-52), bulınmaz (1b-7), nihânum (23a-371), didügin (3a-30), tokunmasun (24b-396), anuñ (27a-439), gözi (5b-68), kalur (1b-6), gördi (14a-214) vs.

Söz başındaki bir kısım *t*'ler tonlulaşmıştır: dükendi (25a-403).

Söz başındaki bazı ince *k*'ler tonlulaşmıştır: girü (13a-196), girür (27b-451) vs.

Geniş zaman eki yuvarlaktır: kalur (1b-6), irür (7b-102), virür (25a-407), görür (25b-411), bilürdi (25a-409) vs.

Teklik 3. şahıs iyelik, çokluk 2. şahıs, teklik ve çokluk 3. şahıs bilinen geçmiş zaman, *-mIş* görülen geçmiş zaman, *-IsAr* gelecek zaman, *-InçA* zarf-fiil vs. ekleri düz biçimdedir: gözi (5b-68), yaşı (4b-70), işleyesiz (16b-255), idesiz (16b-255), gördi (3b-38), kaldılar (13a-201), olurmış (4b-54), olmış (5b-68), olısar (16b-262), olısaruz (28b-467), muktezasınca (2a-8), yanınca (27b-454) vs.

D- ile başlayan eklerin *t-*'li biçimlerinin tonlulaşması sonunda bu tür eklerde sadece *d-*'li biçimler bulunur: düzetdi (2a-8), itdi (15b-238), döşetdi (23b-382) vs.

İlgi hâli eki *+Un* ve *+nUn* biçimindedir: anuñ (27a-439).

Vasıta hâli eki *+(I)lA* biçimindedir: eliyile (14b-223), riyâyile (14b-227), lü'lü'yile (24a-400).

Teklik 1. şahıs eki *–vAn(In), -vAm, -Am, -In* biçimindedir: bilürven (6b-83).

Çokluk 1. Şahıs eki *–vUz* ve *–Uz*'dur: olısaruz (28b-467).

Gelecek zaman eki *–IsAr*'dır: olısaruz (28b-467), olısar (16b-262)[37]

Bütün bu özellikler eserin 15. yüzyılda yazılmış olabileceğini akla getirmektedir.

2.1.4. Beyit Sayısı

Şevk-nâme, 500 beyitten oluşan bir eserdir.

2.1.5. Nüshaları

Eserin tek nüshası Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'ndedir. Bu nüsha, Hacı Mahmud Efendi, No: 3745 arşiv numarasıyla kayıtlıdır.

---

[37] Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Bican Ercilasun, *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara, 2004, s. 442-463.

2.1.6. Aruz Vezni[38]

Şevk-nâme aruzun hezec bahrinin *mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün* vezniyle kaleme alınmıştır.

Eserde görülen aruz tasarruflarını şu şekilde sıralayabiliriz:

2.1.6.1. Vasl

Vasl, sonu ünsüz ile biten bir kelimeyi vezin gereği ünlü ile başlayan kelimeye bağlayarak okumaktır.

500 beyitlik *Şevk-nâme*'de toplam 166 beyitte vasl vardır. Yapılan bu vasıllar beyitlerdeki kapalı harfleri açık harfe bağlayarak metnin âhenkli ve akıcı okunmasında önemli rol oynamıştır. Eserde vasl yapılan bazı beyitler şunlardır:[39]

Hezārān midḥat ü ḥamd-i firāvān
Aña k'oldur ḳamu peydā vü pinhān (1b-2)

Raḥīm ü nāṣır ü Rab-i ġafūr ol
Kerīm ü ḳādir ü Ḥay-i şekūr ol (1b-3)

Leb-i Şīrīni eyledi şeker-bār
Ki tā cān vire Ferhād-ı dil-efgār[40] (2a-14)

Bu biñ biñ ʿālem ü biñ ol ḳadar hem
Yoġ olsa olmaya bir zerrece kem (2b-18)

---

[38] Daha fazla bilgi için bkz. M. A. Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, Gökkubbe Yay., İstanbul, 2012, s. 201-248.

[39] Diğer vasıllar için bkz. 34, 37, 39, 45, 48, 51, 54, 58, 62, 64, 67, 68, 70, 72, 73, 74, 76, 78, 81, 87, 90, 93, 104, 105, 108, 113, 114, 115, 116, 118, 119, 123, 124, 125, 126, 128, 129, 131, 132, 133, 137, 139, 140, 142, 147, 155, 156, 157, 158, 159, 172, 174, 177, 183, 186, 190, 191, 197, 198, 199, 205, 210, 211, 212, 214, 215, 217, 220, 221, 222, 223, 225, 230, 233, 235, 237, 241, 243, 244, 248, 254, 256, 262, 263, 264, 269, 270, 271, 273, 276, 283, 287, 291, 294, 297, 301, 302, 303, 309, 313, 315, 316, 317, 328, 334, 342, 343, 345, 346, 354, 355, 360, 363, 364, 365, 369, 373, 374, 375, 379, 381, 385, 389, 390, 393, 397, 407, 408, 409, 414, 421, 422, 423, 424, 428, 429, 434, 435, 441, 442, 444, 445, 446, 450, 451, 452, 458, 459, 468, 469, 472, 475, 477, 483, 484, 493, 500. beyitler.

[40] Dil-efgâr: dil-figâr: M.

Belī ʿışḳ oldı sır-ı āferīniş
Kim oldur cān-ı ʿālem-i nur-bīniş (2b-22)

Çün ol Ḥayy-i ḳadīm-i ẕü'l-Celāle
Naẓar ḳıldı ṣıfāt-ı ber-kemāle (2b-23)

2.1.6.2. İmâle

Vezin gereği bir kelimedeki ünlüyü (kısa hece), uzun ünlü (kapalı hece) şeklinde okumaktır. Beyitlerdeki açık harflerin kapalı hale getirilmesi metnin olduğu gibi okunduğu sırada ortaya çıkan âhenk sorununu ortadan kaldırmaktadır.

Eserde hemen hemen her beyitte imâle vardır. İmâle yapılan bazı beyitler şunlardır:

Hezārān midḥat ü ḥamd-i firāvān
Añа k'oldur ḳamu peydā vü nihān (1b-2)

Ḳamu eşyāya eyle virdi itḳān
Ki bir ẕerrede ḳalur ʿaḳl ḥayrān (1b-6)

Cemīʿ-i fiʿli aḥsen ṣunʿı muḥkem
Bulınmaz fıṭratında bīş yā kem (2a-7)

Murādı muḳteżāsınca müretteb
Düzetdi cümle ʿālem ḫalḳını heb (2a-8)

Kimine şevḳ ü vecd ü ḥāl virdi
Kimine mülk ü cāh ü māl virdi (2a-9)

Kiminüñ başına ḳor cevherī tāc
Kimin ḫar-mühreye eyledi muḥtāc (2a-10)

Kimi̱nüñ pisteri̱ kemḫā vü dībā
Kimi̱ bālin idinmiş seng-i ḫārā (2a-11)

Kimi̱ ʿişretde cānānıyla ḫandān
Kimi̱ miḥnetde hicrānıyla nālān (2a-12)

2.1.6.3. Med (İmâle-i memdûde)

Asıl anlamı uzatma, çekme olan medd, aruzda bileşik hecelerin kendi değerlerinden biraz daha fazla uzun okunması demektir. Bileşik hece; iki ünsüz ile (örn: mest, aşk) veya bir uzun ünlüden sonra gelen bir veya iki ünsüzle biten heceler (örn: yâr, dôst) olup medd, bu hecelerin bir uzun (kapalı) bir kısa (açık) hece değerinde okunmasıdır.

Hasan'ın beyitlerinde kullandığı medler hemen hemen kusursuzdur. Özellikle tam kullanılması gereken yerde bu işlemi gerçekleştirmesi aruzda başarısını gözler önüne sermektedir. …d*i* itkân/ …akl(*ı*) hayrân, …*ı* muhkem/ …bîş(*ı*) yâ kem, …hâl(*ı*) virdi/ …mâl(*ı*) virdi vs. gibi örneklerde görüldüğü gibi Hasan meddi tam olması gerektiği yerde kullanmaya özen göstermiş ve okuyuştaki akıcılığın devamını sağlamıştır. Eserde medd yapılan bazı beyitler şunlardır:

Ḳamu eşyāya eyle virdi itḳān
Ki bir ẕerrede ḳalur ʿa**ḳl** ḥayrān (1b-6)

Cemīʿ-i fiʿli aḥsen ṣunʿı muḥkem
Bulınmaz fıṭratında b**īş** yā kem (2a-7)

Kimine şevḳ ü vecd ü ḥ**āl** virdi
Kimine mülk ü cāh ü m**āl** virdi (2a-9)

Ya pes īcād-ı eşyāya sebeb ne
Ḳamu çün h**īç**dür bunca taʿab ne (2b-20)

O nūr-ı pāk-i rūḥ-ı Muṣṭafādur
Şeh-i kevneyn tāc-ı aṣfiyādur (3a-25)

Yaratdı kendiçün ol pāk ẕātı
Pes anuñçün yaratdı kāyinātı (3a-26)

Odur ḫayrü'l-bilāduñ reh-nümūnı
Ve ḫayrü'l-ḫalḳ fi ḫayrü'l-ḳurūn (3a-31)

Ḳamu aṣḥābdan aṣḥābı efżal
Ḳamu aḥbābdan aḥbābı ekmel (3b-32)

Ḫuṣūṣā çār rükn-i millet ü dīn
Kim İslām anlaruñla buldı temkīn (3b-34)

Ki yā Rab eyle beni ümmetinden
Beni maḥrūm ḳılma himmetinden[41] (3b-40)

2.1.6.4. Zihaf

Zihaf, uzun (kapalı) okunması gereken hecelerin kısa (açık) okunmasıdır. Zihaf divan şiirindeki en büyük aruz kusuru olarak kabul edilir.

Şevk-nâme'deki aruz kusurları göz önüne alındığında, Hasan'ın aruz konusunda başarılı bir şair olduğunu söylemek mümkündür. 500 beyitlik eserde 6 beyit Arapça, 1 beyit Farsça olmak üzere toplam 7 beyitte/kelimede zihaf yapılmıştır. Bu örneklerin dışında ciddi aruz kusurlarına rastlanmamaktadır. Ancak birkaç beyitte müstensihten kaynaklandığını düşündüğümüz bir takım eksiklikler sebebiyle vezin uymamaktadır. Burada yapılan metin tamirleriyle söz konusu eksikler giderilmeye

[41] Diğer meddler için bkz. 42, 43, 44, 52, 70, 76, 78, 80, 85, 89, 92, 93, 94, 98, 104, 107, 122, 127, 134, 140, 150, 154, 155, 159, 168, 189, 204, 209, 221, 222, 233, 236, 237, 238, 246, 257, 259, 261, 281, 292, 299, 303, 304, 306, 314, 323, 333, 339, 340, 349, 352, 382, 386, 395, 403, 405, 406, 411, 412, 414, 415, 416, 427, 442, 443, 445, 449, 451, 453, 457, 469, 471, 479, 481, 489, 493. beyitler.

çalışılmıştır. Bu eksiklikler çalışmanın metin bölümünde dipnot şeklinde belirtilmiştir. Eserde yapılan zihaflar şunlardır:

Ṣaçını Ley**lī**nüñ ol ḳıldı zencīr
Ki tā meftūn ola Mecnūn-ı şeb-gīr (2a-15)

Belī ʿışḳ oldı sır-ı āferīniş
Kim oldur cān-ı ʿālem-i **nur**-bīniş (2b-22)

Ṣalāḥ ü maʿrifet erzā**nī** eyle
Ne yaraşursa saña anı eyle (5a-63)

Olup her cins**in** baḫsi ile hem-dem
İderler ʿīş ü ʿişret şād ü ḫurrem (20b-326)

Varursa şehriyāre ʿāṣ**ī** olur
Ṭurursa derd-i hicrānile ölür (21a-337)

Ṣoyup laʿli tekerrürüñ **rūḥ**-perver
Ṣuvardı virdi lüʾlüʾyile ʿabher (24a-391)

Velī müstaġ**nī**dür ol ben faḳīrüm
Beġāyet muḥteremdür ben ḥaḳīrüm (26b-432)

2.1.7. Kafiye[42]

Eserde en çok mürdef kafiye kullanılmıştır. Ondan sonra sırasıyla mücerred, müesses ve mukayyed kafiye gelmektedir.

2.1.7.1. Mücerred Kafiye

Yalnız revi harfi ile yapılan kafiyedir. "…se*r* / …sehe*r*" gibi. Eserden bazı örnekler şunlardır:

[42] Ayrıntılı bilgi için bkz. Saraç, *a.g.e.*, s. 257-287.

Eṡerdür ḳudretinden iki ʿālem
Ḫaberdür ḥikmetinden cin ü ādem (1b-4)

Bu biñ biñ ʿālem ü biñ ol ḳadar hem
Yoġ olsa olmaya bir zerrece kem (2b-18)

ʿAceb derdi vü müşkil ḥāleti var
Oransız ġuṣṣası vü ḥasreti var (11a-166)

Ḳılup sulṭān-ı gül gülşende meclis
Dirildi ṣoḥbete reyḥān ü nergis (19b-311)

Ḥasan dermānde-i derd-i maḥabbet
Ḳadīmī sākin-i kūy-ı melāmet (29a-477)

Nuḥāsı cevher-i luṭfuñ zer eyler
Türābı misk ṭaşı gevher eyler (30a-493)

2.1.7.2. Mürdef Kafiye

Ridf harfinin bulunduğu kafiyedir. "…cih*ân* / …niş*ân*" gibi. Eserden bazı örnekler şunlardır:

Bi'ḥamdi'l-vāḥidi'r-rabbi'l-ḥamīd
Ve bi'smi'llāhü ẕi'l-ʿarş i'l-mecīd (1b-1)

Anuñ dergāhına idrāke yoḳ rāh
Olımaz menzilinden ʿaḳl āgāh (4a-42)

Nihāl-i ḳāmeti serv-i ser-efrāz
Cemāl ü ṭalʿatıdur gülşen-i nāz (7b-105)

Velī ḳorḳardı kim devrān-ı ġadd**ār**
Kime kim eylerise yārini y**ār** (10a-145)

Çü ḳalb-i müʾmine girürmüş ol p**āk**
Revā mı idesin pür-ḫār ü ḫāş**āk** (15a-230)

Müzeyyen her maḳāmı ḫ**ūb**larile
Semen-sīmā güzel maḥb**ūb**larile (18a-288)

Senüñdür ḥükm-i ʿālem cümle maḥk**ūm**
Degül maḥkūm belki hīç ü maʿd**ūm** (21b-349)

2.1.7.3. Mukayyed Kafiye

Kayd harfinin bulunduğu kafiyedir. "…me*st* / …ele*st*" gibi. Eserden bazı örnekler şunlardır:

Ola kim ṭāliʿ-i naḥsı olup saʿ**d**
Ṭulūʿ ide saʿādet necmi min baʿ**d** (6a-74)

Maʿandur devletinde luṭfile ḳa**hr**
Sirişte niʿmetinde şekker ü ẓe**hr** (10a-147)

Meger kim mübtelā-yı de**rd** olupdur
Dü ʿālemden anuñçün fe**rd** olupdur (11a-164)

Getürdiler buyurdı dest-ber-de**st**
Getürdiler der-i dil-dāra ser-me**st** (14b-221)

Eger Kaʿbe ola yirüm ve ger de**yr**
Yine kendü ilüñde iderim se**yr** (21b-341)

Başında ʿaşḳuñ ü göñlinde fikrüñ
Ḫayālüñdür gözinde dilde ẕikrüñ (27a-441)

2.1.7.4. Müesses Kafiye

Te'sis harfinin bulunduğu kafiyedir. "…ker*â*met / …iş*â*ret" gibi. Eserden bazı örnekler şunlardır:

Teraḥḥum vaḳtidür eyle ʿināyet
Dem-i luṭf ü mürüvvetdür beġāyet (6b-81)

Ġınā ḳılduḳda mest olur belābil
Muḥaḳḳaḳdur deminde siḥr-i Bābil (7a-88)

Nedür ins ise bu şekl ü şemāyil
Perī ise nedendür inse māyil (8b-120)

Ḳılup hicrān belāsına ḳanāʿat
Żarūrī emrine ḳıldı iṭāʿat (17a-266)

Velī çün ġālib olmışdur cehālet
Olupdur cümlesi ġarḳ-ı ḍalālet (21b-345)

Çü bu maḳṣūdı ṭālib ide ḥāṣıl
Ḥaḳīḳat bir olur mevṣūl ü vāṣıl (28b-470)

Bu kafiyelerin dışında *İltizâm-Lüzûm-ı mâ-lâ yelzem* ve *Kâfiye-i Ma'mûle* şeklinde yapılan kafiyeler de vardır. Eserde geçen bazı iltizâm örnekleri:[43]

Naẓar eyleye ḫurşīd-i meʿālī
Ola fāli saʿīd ü ḳadri ʿālī (6a-75)

[43] Eserde toplam 34 beyitte iltizâm vardır.

Cebīni burc-ı devlet āẖteridür

Ki zühre aña cāndan müşteridür (7a-91)

Maḥabbet odı yaḳmış ẖırmenini (8b-118)

Ter itmiş āb-ı dīde dāmenini

Hemān bildi ki kendü bendesidür

Belā-yı ʿaşḳile efgendesidür (11b-169)

Gerer ebr-i bahārī perdesini

Kim āsūde ḳıla perverdesini (19-313)

Eserde geçen bazı kafiye-i ma'mûle örnekleri şunlardır:[44]

Çü meyl itdi o zār ü müstemende

Teraḥḥum ḳıldı ẖaste derd-mende (15b-238)

Varidi ṭabʿınuñ çün şevḳ ü derdi

Ġazel ṭarzında ḥālin naẓm iderdi (29b-480)

2.1.7.5. Kafiye Kusurları

Eserde dikkati çeken kafiye kusuru, aynı kelimenin kısa aralıklarla tekrarlanması ve ek tekrarından oluşan îtâ kusurudur. Kafiye (kelime) tekrarı, ancak aralarında yedi beyit bulunursa hoş karşılanabilir. Divan şiirinde bu tür kafiye kusurlarına "îtâ-yı celî" denilir. Metinde geçen îtâ-yı celî kusurları aşağıda verilmiştir.

Diledi olmaġa cāndan ġulāmı

Der idi derd ü şevḳıyle müdāmī (3b-39)

Egerçi istedi Mūsā müdāmī

Mesīḥe virdi ol ʿālī-maḳāmı (4a-41)

[44] Metinde toplam 15 beyitte kafiye-i ma'mûle vardır.

Ele alınca tīġ ol nā-müselm**ān**
Virür aġzına oġlı pāre-i **nān** (4b-49)

Çü sen yidüñ benüm ey dost **nān**um
Fedādur saña şimden girü c**ān**um (4b-52)

Olurmış muʿteber çün niʿmet ü **nān**
Ḳatı dermāndeʾem sen eyle derm**ān** (4b-54)

Dem-i āḫirde idüp fażlıñı **yār**
Kemāl-i raḥmetüñle ol ḫırī**dār** (5a-64)

Ḥasan āşüfte-i zülf ü ruḫ-ı **yār**
Ġarīb-i bī-kes ü zār ü dil-efg**ār** (5b-67)

Birisi daḫı **dermān** eylemedi
Ziyāde itdi noḳṣ**ān** eylemedi (13a-200)

Ḳamusı ḳaldılar ol ḥāle ḥayr**ān**
Didiler kim meger ḥaḳ ide **dermān** (13a-201)

Ḳılup hicrān belāsına ḳan**āʿat**
Żarūrī emrine ḳıldı **iṭāʿat** (17a-266)

Yanında bir olup küfrile ṭ**āʿat**
Ne emr eylerise ide **iṭāʿat** (17a-268)

Kimüñ kim yaḳa cānın fürḳat-ı **yār**
Gözine gülşen-i cennet gelür **ḫār** (18b-297)

Faḳīr ü müstemend ü müflis ü zār
Ḥaḳīr ü ḫaste vü bī-hūş ü bī-yār (19a-302)

Metinde 1 beyitte *ikfâ*, 11 beyitte de *îtâ-yı celî* (kafiye-i şâyegân*)* kusuru vardır.

Zamāne maḳṣad bi'ẕ-ẕāt oldur (ت)
Cihāna raḥmet-i mühdāt oldur (ة) (3a-28)

Hezārān luṭfile ol verd-i ḫandān
İder yārānile ʿazm-ı gülistān (12a-181)

Bu vech ile gözüñ giryān nedendür
Bu āh ü nāle vü efġān nedendür (12b-187)

Çü gördi ol ġarīb-i zār ü nālān
Ki nerm olmış aña ol şemʿ-i tābān (12b-188)

Çün aġyāruñ sözine uydı cānān
Hem-ān-dem çüst ü çāpük şād ü ḫandān (16b-256)

Budur derler saña fermān-ı cānān
Ki daḫı ṭurmayasın bunda bir ān (16b-258)

Saña maḫfī degül rāz-ı nihānum
Ya al cānumı ya vir dil-sitānum (23a-371)

Cihānuñ cānı vü cānuñ revānı
Ṣafānuñ menbaʿı kān-ı emānı (23b-376)

Feraḥdan ol ḳadar ṭarıldı cānı
Yaḳīn oldı revān ola revānı (26a-426)

Añar mı zerre-i ḫurşīd-i tābān
Gedāyı yād ider mi şāh-ı devrān (26b-433)

Teraḥḥum eyleyüp ol mihr-i raḫşān
Keremden eyledi çoḳ luṭf u iḥsān (28a-461)

Didi şimdengirü ol şād ü ḫandān
Ki tenden istemez ayrılmaġa cān (28a-464)

Bunların haricinde eserin bir beytinde kafiye yoktur. Bu beyitte göz için kafiye vardır.

Anı añlar mı her nā-dān ü ebleh
Ne bilsün pertev-i ḫurşīdi anma (3b-37)

Aruz konusunda başarılı sayılabilecek Hasan'ın, eserinde yaptığı kafiye kusurları göz önüne alındığında kafiye konusunda aynı yeteneğe sahip olduğu söylenemez.

2.2. ŞEVK-NÂME-İ HASAN'IN MUHTEVÂ ÖZELLİKLERİ

2.2.1. Eserin Tertibi ve Başlıklara Göre İçeriği

Şevk-nâme'de anlatılan hâdiseler müstakil bölümler halinde okuyucuya sunulmuştur. Eser, 11 bölümden oluşmaktadır:

Tevhîd	(46 beyit; 1-46)
Hikâyet-i der-münâcât	(18 beyit, 47-64)
Der-sebeb-i inşâ-ı makâle	(17 beyit, 65-81)
Matla'-ı dâsitân	(68 beyit, 82-149)
Der-sıfat-ı şeb	(26 beyit, 150-175)
Der-sıfat-ı rûz	(35 beyit, 176-210)

Bâz-geşten-i mahbûb ez-seyrân (26 beyit, 211-236)

Mehcûr-şuden-i ‘âşık be-mekr-i agyâr (70 beyit, 237-306)

Bahâriyyât (65 beyit, 307-371)

Müstecâb-şuden-i da’vet-i ‘âşık (104 beyit, 372-475)

Hâtime (25 beyit, 476-500)

2.2.1.1. Tevhîd

Başlığı bulunmayan bölümde şair, tevhîd türü manzumelerde olduğu gibi Allah’ın bir oluşu, büyüklüğü, yüceliği. her şeye kadir olması, her şeyi O’nun yarattığı ve her şeyin O’nun emri altında bulunduğu gibi hususlara değinmiştir:

Bi’ḥamdi’l-vāḥidi’r-rabbi’l-ḥamīd
Ve bi’smi’llāhi ẕi’l-ʿarşi’l-mecīd

Hezārān midḥat ü ḥamd-i firāvān
Aña k’oldur ḳamu peydā vü pinhān

Anuñ emriyledür ser-geşte eflāk
Anuñ ḥükmiyle sākin noḳṭa-i ḫāk

Murādı muḳteżāsınca mürettep
Düzetdi cümle ʿālem ḫalḳını hep

2.2.1.2. Hikâyet-i der-münâcât

Varidi bir faḳīr-i zār ü miskīn
Olur düşman aña bir merd-i bed-kīn (4a-47)

Meger fırṣat bulur bir gün o ḫūn-rīz
Elin baġlayup ilter evine tīz (4a-48)

Ele alınca tīġ ol nā-müselmān
Virür aġzına oġlı pāre-i nān (4b-49)

Çü gördi anı ol merd-i bed-āyīn
Hemān çözdi elini öpdi pāyın (4b-50)

Diledi ʿözrini didi kim ey yār
Benüm şimdi saña yār (ü) vefā-dār (4b-51)

Çü sen yidüñ benüm ey dost nānum
Fedādur saña şimden girü cānum (4b-52)

Şair münâcât bölümüne yukarıdaki beyitlerle başlamaktadır. Bu beyitler aslında konuya giriş için hazırlık mahiyetindedir. Hasan, tazarruda bulunmadan önce miskin birinin kindar bir insan tarafından alıkoyulduğunu daha sonra bundan duyulan pişmanlığı hikâye etmektedir. Sonraki beyitlerde şair bîçare olduğunu söyleyerek nefsinin hilekâr, gönlünün kederli, halinin perîşân olduğundan bahsetmiştir. Yolunun azgınlık, dinsizlik ve isyan olduğunu, gönlünün kin ve hileden arınamadığını dile getirdikten sonra yanlış yolda olduğunu söyleyerek Allah'a tazarruda bulunur.

2.2.1.3. Der-sebeb-i inşâ-ı makâle

Şair Hasan'ın, derdini ve gamını ilan ettiği bir beyitle başlayan bu bölümde, âşık (yani Hasan) sevgiliyi delicesine seven, zavallı, kimsesiz ve gönlü yaralı bir kişidir.

Ḥasan āşüfte-i zülf ü ruḫ-ı yār
Ġarīb-i bī-kes ü zār ü dil-efgār (5b-67)

Daha sonraki beyitlerde dünyada hiçbir zaman murada ermediğini, ayrılığın acısıyla mahzun ve şaşkın olduğundan bahsetmiştir.

Hevāya tābiʿ olmış oda yanmış
Gözi yaşı ile ḳana boyanmış (5b-68)

Cihānda irmemiş hergiz murāda
Daḫı ṣataşmamış ʿadliyle dāde (5b-69)

Yaşı Ceyḫūn yüregi ḫūn güni dūn
Ġam-ı hicrānla maḥzūn ü maġbūn (5b-70)

Bölümün geri kalan kısmında şair, kendi halini, yaşadığı bir aşk serüveni vasıtasıyla anlatmak istediğini belirtir.

Şikāyet ḳılmaġa derd ü ġamından
Ḥikāyet ḳılmaġa miḥnet deminden (5b-71)

Bulup bir ḫōş-mes̱el merġūb ü maḥbūb
Ġarīb ü dil-firīb ü nāzük ü ḫūb (5b-72)

Hemān-dem idinüp anı bahāne
Ġam ü derdini başladı beyāna (6a-73)

2.2.1.4. Matla'-ı dâsitân

Bu bölümde bela ve sıkıntının verdiği eziyete değindikten sonra Hasan Bursa'yı seyrederken yüzü ay gibi parlak, servi boylu bir güzel görür ve onun fiziksel özelliklerinden –alın, kaş, kirpik, dudak, yanak, ben, diş, ağız, çene, saç, kollar, bâzû, boy pos, yüz güzelliği, bel, baldır vs.– geniş olarak bahseder. Gördüğü güzelin cazibesi, şair Hasan'ın bir bakışta ona gönül vermesine sebep olur.

Ḳamu aʿżā münāsib ḳad-i mevzūn
Hem-ān-dem bir naẓarda oldı meftūn (8a-108)

Sevgiliye gönlünü kaptıran âşığın gönlü, aşk ateşiyle yanar ve bu durum karşısında âşık bütün yetkinliğini kaybedip aşkın kederiyle sıkıntıya düşer. Âşığın gönlü artık yaralıdır ve aşk tasasıyla sersemleşmiştir. Feryat eden aşığı sevgilinin mahallesinin köpekleri (sevgilin diğer âşıkları, dostları) perişan halde görür ve yaralarına merhem olmaya çalışırlar. Âşık kavuşmanın hayaliyle sevinçlidir ve bu halden ötürü Allah'a secde eder. Âşık bu sevinç ve coşkuyla sevgilinin bulunduğu yerde nice gün bahtının uğurlu olmasını ümit ederek bekler. Fakat feleğin gaddar

olması ümitleri yok etmektedir. Çünkü âşığın bahtında lütuf ile kahır birlikte yoğrulmuştur.

2.2.1.5. Der-sıfat-ı şeb

Ayrılık acısı içinde olan şair ehl-i diller sohbetine gider. Burada şiirler okunup hikâyeler anlatılmaktadır. Bu sohbette âşık da söz sahibi olur. Onu dinleyenler mahallesinde gam ve ıstırap içinde dîvâne bir âşığın olduğunu sevgiliye (meclisin şâhına) bildirir. Onu işiten şeh-i hûban (güzellerin şahı) bu durumdan üzüntü duyar ve sonra kendi âşığı olduğunu anlar ve onu merak eder.

2.2.1.6. Der-sıfat-ı rûz

Dostlarıyla birlikte olan, gül bahçesinde dolaşmaya niyet eden güzel, aşkından zayıf düşmüş aşığı görüp bu haline acır ve yanına gider. –Sevgili bu bölümde âşıkla diyalog halindedir.– Güzel âşığa üzüntüsünün nedenini sorar. Âşık güzelin kendisine karşı yumuşadığını görünce ona içini döker, ayrılığın verdiği acıdan bahsederek kavuşmanın mümkün olmadığını söyler ve tamamen ümidini kaybeder. Sevgili âşığın bu halini düzeltmek için çareler arar fakat hiçbiri işe yaramaz. Mecliste bulunanlar nihayetinde çareyi Allah'tan bekler. Bölümün sonunda sevgili, her ne kadar dostlarla mecliste mutlu bir şekilde vakit geçirse de gönlünde bir burukluk vardır ve kederlidir. Şair bölümü şu iki beyitle öğüt vererek bitirmiştir:

Maḥabbetde olursañ pāk ü ṣādıḳ
Olur maʿşūḳ cāndan saña ʿāşıḳ (13b-209)

Olursun ṣıdḳile maḳṣūda vāṣıl
Murāduñ olur iḫlāṣile ḥāṣıl (13b-210)

2.2.1.7. Bâz-geşten-i mahbûb ez-seyrân

Sevgili, âşığın ne halde olduğunu merak etmektedir. Âşığı, aşk derdiyle yanıp tutuşmuş, sıkıntılı ve tasalı bir halde görür. Âşığın bu durumu karşısında sevgilinin tâkatı kalmaz ve onun yanında olmak ister. Âşık sevgilinin yanına getirilir. Âşığın bu durumunun kendisinden dolayı kaynaklandığını bilen sevgili, ona yatak döşek serip ilgi gösterir ve iyileşmesi için Allah'a dua eder. Nihayetinde âşık iyileşir. –Şair bölümün sonuna Allah'a samimiyetle, yürek temizliğiyle yönelmenin neticesinde duaların kabul olunacağını, Allah'ın nurunun insanın gönlünde tecelli edeceğini

vurgulamıştır.– Birkaç gün sevgiliyle dost olan âşık, bir hayli mutludur. Fakat gaddar felek onları ister istemez ayırmıştır.

2.2.1.8. Mehcûr-şuden-i ‘âşık be-mekr-i agyâr

Sevgilinin âşığa duyduğu üzüntü ve ona gösterdiği ilgiye karşı hased eden sevgilinin dostları (rakipler) âşığa kin güder. Bundan dolayı sevgilinin aklını karıştırıp âşığa karşı olan bu ilgisini bitirmeye çalışırlar. Aşığa düşman olan rakipler, bu durumdan haberdar olmayan sevgilinin huzuruna çıkar ve ona –Allah'ın emri olduğu şeklinde abartarak– söylemeleri gereken bir şeyin olduğunu bildirirler. Sevgili, yanına gelen dostlarının düşüncelerini anlatmalarını ister. Onlar ise, kim olduğu belli olmayan birine sevgilinin yâr olmasını yakıştıramadıklarını söyleyerek ya kendilerini ya da dilenci tabiatlıyı (âşığı) kapısından def etmesi gerektiğini söylerler. Dostlarından çekinen güzel, "ben değilem sizden ayru" diyerek onların gönülünü alır. Sevgilinin bu tavrını gören dostları sevinerek hemen âşığın yanına varırlar ve sevgilinin ona fermanının olduğunu bildirip –zerre-hurşîd, taş-gevher, zulmet-nûr, dîv-hûr karşılaştırmaları yaparak– sevgiliden uzak durmasını, kavuşmanın safâsından uzaklaşması gerektiğini söylerler. Bunları duyan âşığın yüreğine hasret ateşi düşer fakat fettân sevgilinin dostlarına (rakiplere) uyarak ferman kıldığını anlamıştır. Hicran belâsına kanaat eden âşık istemeden de olsa o emre itaat eder. O, âşıkların kanununda ayrılık ve keder olduğunu bilir. Âşık güzelin emri gereğince o diyarı (sevgilinin onu tamamıyla unutmamasını ümit ederek) terk eder. Sıkıntı ve feryâd içinde olan âşık içinde bulunduğu durumdan yakınıp bu kara bahtıyla nerelere gideceğinin üzüntüsü içindedir.

Sevgilinin bulunduğu diyarı terk eden âşık, denizin öbür yakasına, İstanbul'a gelir. Şair İstanbul'u geniş tasvirlere başvurarak anlatır. Gönlün gezinti yeri, esası ebedîdir. Her binası cevherden kulelere benzer, genişliği gönle ferahlık verir, meydanı yücedir. Her evi İrem Bahçesi, mescidi Kâbe gibidir. Şair, içi bahçeler ve çaylarla dolu olan bu şehrin eşinin benzerinin olmadığını, her mekânının süslü ve güzellerle dolu olduğunu, din ve devlet işlerinin tümden mevcut olduğunu ve her ne istenilirse bulunabileceğini belirtir. Kimi insanların din, kimisinin de dünya işleriyle meşgul olması dikkatini çeker. Şair buranın şehir olmadığını ancak on sekiz bin âlem olabileceğini söyler. Âşık bu şehirde ıstırap içinde yürür fakat şehrin bütün bu güzelliklerine rağmen gözü sevgiliyi aramaktadır. Sevgili olmadığı sürece bütün bu

güzellikler gözünde bir hiçtir. Dert ve sıkıntı içinde olan âşık ister istemez zamanını burada geçirir ve ayrılık ateşinin onu ebediyen yakmamasını umar.

2.2.1.9. Bahâriyyât

Şair bölüme geniş bahar tasvirleriyle başlamaktadır. Bahar ayının güzelliklerini, nisan bulutunun yeryüzüne giydirdiği parlak cennet elbisesi tasviriyle yüceltmiştir. Şair baharı verd, sûsen, nev-rûz, âlem-i müzeyyen, ebr-i nisân, hülle-i sündüs, reyhân, nergis, yâsemin, nihâl, berg-i semen, ebr-i bahâr, ağaç, çemen, bâd-i subh-dem, sünbül-i ter, misk ü ‘anber, gül-âb, hôş-bû, dürr ü cevher, lâle, kamer, benevşe, bülbül, zînet, ‘iş ü ‘işret, bâng-ı nây gibi ibarelerle anlatır.

Bitkilerin yeniden dirildiği bahar ayında insanlar günü gün ederken âşık, çaresiz ve yârin ayrılığı ile perişandır. Sevgilinin ayrılığı ve feleğin dönüp dolaşan eziyeti âşığı boğmaktadır. Âşığın ne yârine geri dönmeye tâkatı ne de bir an bile ondan uzak durmaya sabrı ve haysiyeti vardır. Ona varırsa –emrini çiğnemiş olacağından– asi olacak ama kalırsa da ayrılığın derdiyle ölecektir. Âşık çare bulamayınca ümitsiz bir şekilde Allah’a yalvarır, sığınağının onun kapısı olduğunu, kendisini ümitsiz kılmamasını diler. Âşık –Allah’ın lütfundan ve yüceliğinden (geniş bir yelpazede) dem vurarak– Allah’a, kendisini yârin kederiyle sarhoş ve perişan ettiğinden yakınarak, artık ayrılığın verdiği üzüntüden kurtarmasını, sevgiliye kavuşturmasını dilemektedir. Âşık nihayetinde, “Ey Allah’ım! Eğer sevgiliye arkadaş olamayacak ve bir an bile hizmetinde mutlu olamayacaksam beni ayrılığın kederiyle feryâd ve figân içinde bırakma. Benim gizli tuttuğum sırrım sana gizli değildir; ya canımı al ya da sevdiğimi bana ver” şeklinde dua eder.

2.2.1.10. Müstecâb-şuden-i da’vet-i ‘âşık

Şair, kalbinde ikiyüzlülük olmayan âşığın duasını Allah’ın kabul ettiğini belirtir. Dostlarına (rakiplere) aldanıp âşığı kendinden uzaklaştıran güzel, artık yaptığı kötülükten pişman olmuştur fakat bunu kimseye söyleyemez ve kendi içinde bir sır gibi saklar. Bahar kendini tekrar gösterir ve sevgili dostlarla bahçede gezinip güzel vakit geçirmektedir. Sevgili her ne kadar çemende vakit geçirse de gönlü mahzundur ve o zayıf, inleyen âşığı anıp dostlarına ne durumda olduğunu sorar. Dostları sevgiliye, âşığın ona olan aşkıyla ün saldığını söyleyince eline bir kalem alır ve ona bir mektup yazar. Selam ve duadan sonra âşığa kutlu sohbetinden şeref

bağışlamasını, şiddetli arzu içinde olduğunu, âşığın bu halinin onda derin bir etki bıraktığını yazar ve bir peyke (ulağa) verir ve hemen ona ulaştırmasını ister.

Ulak yedi iklimden izler taşıyan bir şehre gelir, şehrin eşi benzeri yoktur, bütün dünya onda biri bile değildir. Şehrin her köşesini dolaşıp âşığı arayan ulak ansızın cariyelerle dolu bir kalabalık görür. O kalabalığın ortasında âh ve figân içinde inleyen dîvâne birini gören peyk onu dikkatlice izleyip sözlerine kulak asınca dilberin istediği kişinin o olduğunu anlar. Yanına varıp sevgilinin selamını getirdiğini ayrılığının kederiyle gönlünün kırgın olduğunu, onu cân u gönülden beklediğini söyleyerek mektubu ona verir. Bu sözleri duyan âşığın aklı başından gider ve çok sevinir fakat içinde bulunduğu durumu düşününce ulağa, sözünün hasta gönlüne, yüreğinin yarasına merhem olduğunu söyler. Fakat sevgilinin gönlünün tok olduğunu; onun muhterem, kendisinin bayağı olduğunu şâh-ı devrânın yoksul birini anmayacağını, ondan kendisine kalan sadece dert ve belâ olduğunu söyleyerek ulağa kendisini ayrılık ve hasret içinde bırakmasını ister. Âşık ezelden beri kısmetinin bu olduğunu söyleyip keder ve zahmet çekmeyi kabullendiğini belirtir. Ulak âşığa böyle düşünmenin kendisine yakışmadığını, aşkında doğruluk ve temizlik olduğunu, yokluğunun sevgiliyi hasta ettiğini söyleyerek birlikte geri dönmeleri gerektiğini söyler. Bunun üzerine âşık, ulağa inanır ve hemen birlikte yola koyulurlar.

Nihayet sevgilinin dergâhına ulaşırlar. Âşığın yollarını gözleyen sevgiliye bir peyk geldiği ve yanında zayıf, perişan halde birinin olduğu haberi ulaştırılır. Bu haberi duyan sevgili hemen yanlarına varır. Âşık onu görünce hemen ayağına kapanır ve gözünden inciler saçar. O an sevgili ona lutf ve ihsân eyleyip yerden kaldırır ve halini sorar. Sevgili âşığa artık mutlu olmasını, onda ne kadar arzu ve aşk varsa kendisinde de olduğunu söyler. Sevgili kıyamette dahi birlikte olacaklarını dile getirdikten sonra âşığın elinden tutarak mutlu bir şekilde evlerine giderler.

2.2.1.11. Hâtime

Şair, hatime bölümünde yaşadığı çeşitli sıkıntıları ve halini önceleri gazel halinde nazm ettiğini söyledikten sonra, yaşadıklarını bir araya toplayarak ehl-i fünûna hazin yaratılışından –kendi hayatından hareketle bir eser– bir örnek sunduğunu söyler. Mesnevî, dua faslı ile sona erer.

3. BÖLÜM

3.1. METİN

1b Bi'ḥamdi'l-vāḥidi'r-rabbi'l-ḥamīd
Ve bi'smi'llāhi ẕi'l-ʿarşi'l-mecīd

Hezārān midḥat ü ḥamd-i firāvān
Aña k'oldur ḳamu peydā[45] vü pinhān

Raḥīm ü nāṣır ü Rabb-i ġafūr ol
Kerīm ü ḳādir ü Ḥayy-i şekūr ol

Es̱erdür ḳudretinden iki ʿālem
H̬aberdür ḥikmetinden cin ü ādem

Anuñ emriyledür ser-geşte eflāk
Anuñ ḥükmiyle sākin noḳṭa-i h̬āk

Ḳamu eşyāya eyle virdi itḳān
Ki bir ẕerrede ḳalur ʿaḳl ḥayrān

2a Cemīʿ-i fiʿli aḥsen ṣunʿı muḥkem
Bulınmaz fıṭratında bīş yā kem

Murādı muḳteżāsınca müretteb
Düzetdi cümle ʿālem h̬alḳını heb

Kimine şevḳ ü vecd ü ḥāl virdi
Kimine mülk ü cāh ü māl virdi

[45] Metinde bazı kelimelerde dal (د), zel (ذ) ile gösterilmiştir. Dolayısıyla peydâ şeklinde okunması gereken kelime peyzâ şeklinde gösterilmiştir. Peydâ: peyzâ: M

Kiminüñ başına ḳor cevherī tāc
Kimin ẖar-mühreye[46] eyledi muḥtāc

Kiminüñ pisteri kemẖā vü dībā
Kimi bālin idinmiş seng-i ẖārā

Kimi ʿişretde cānānıyla ẖandān
Kimi miḥnetde hicrānıyla nālān

Ḳılur ʿAzrā ʿizārın ẖūb u zībā
Ki tā Vāmıḳ ola rüsvā vü şeydā[47]

Leb-i Şīrīni eyledi şeker-bār
Ki tā cān vire Ferhād-ı dil-efgār[48]

Ṣaçını Leylīnüñ ol ḳıldı zencīr
Ki tā meftūn ola Mecnūn-ı şeb-gīr

2b Cihāna ṣalmaġ(i)[49]çün şūr ü ġavġā
Cemāl ü ḥüsn ü ẖulḳı ḳıldı peydā[50]

Ḳamu andandur ḥüsn ü maḥabbet
Anuñdur cümle bu şevḳ ü meveddet

Bu biñ biñ ʿālem ü biñ ol ḳadar hem
Yoġ olsa olmaya bir zerrece kem

---

[46] har-mühreye: har-mühr ye: M
[47] Şeydâ: şeyzâ
[48] Dil-efgâr: dil-figâr: M
[49] Salmag(i)çün: salmagçün: M
[50] Peydâ: peyzâ: M

Ve ger biñ ol ḳadar olursa ʿālem
Ziyāde olmaya bir ẕerrece hem

Ya pes īcād-ı eşyāya sebeb ne
Ḳamu çün hīçdür bunca taʿab ne

Ḫudānuñ[51] gerçi yoḳ fiʿlinde ʿillet
Velīkin her işidür ʿayn-ı ḥikmet

Belī ʿışḳ oldı sırr-ı āferīniş
Kim oldur cān-ı ʿālem-i nur-bīniş

Çün ol Ḥayy (ü) ḳadīm (ü) ẕü'l-Celāle
Naẓar ḳıldı ṣıfāt-ı ber-kemāle

3a Diledi gizlü gencin ḳıla ẓāhir
Yaratdı bir mücellā nūr-ı bāhir

O nūr-ı pāk-i rūḥ-ı Muṣṭafā'dur
Şeh-i kevneyn tāc-ı aṣfiyādur

Yaratdı kendiçün ol pāk ẕātı
Pes anuñçün yaratdı kāyinātı

Eger ol olmasa olmazdı eflāk
Delālet eyler ol maʿnāya levlāk

[51] Hudânun: Huzânun: M

Zamāna maḳṣad bi’ẕ-ẕāt oldur
Cihāna raḥmet-i mühdāt oldur

Sipihr-i şerᶜ ü deryā-yı yaḳīndür
Cihān-ı ṣıdḳ (ü)[52] kān-ı ᶜadl ü dīndür

Dime ᶜĪsāya didügin naṣārā
Daḫı ne diriseñ di āşikārā

Odur ḫayrü’l-bilāduñ reh-nümūnı
Ve ḫayrü’l-ḫalḳ fi ḫayrü’l-ḳurūn

3b Ḳamu aṣḥābdan aṣḥābı efżal
Ḳamu aḥbābdan aḥbābı ekmel

Kim anuñ her biri necm-i Hudā’dur
Kerāmet menbaᶜı baḥr-i ḥayādur

Ḫuṣūṣā çār rükn-i millet ü dīn
Kim İslām anlaruñla buldı temkīn

Biri ṣıdḳ içre ṣıddīḳ-i cihāndur
Biri ᶜadl içre nūr-ı ᶜaḳl ü cāndur

Birisi ᶜilmile üstād-ı[53] devrān
Birisi cūdile mümtāz-ı aḳrān

---

[52] M: -
[53] Üstâd: üstâz: M

Anı añlar mı her nā-dān ü ebleh
Ne bilsün pertev-i ḫurşīdi añma

Çü Mūsā gördi ḳadr ü ḳurbetini
Kemāl-i ʿiz ü cāh ü rifʿatini

Diledi olmaġa cāndan ġulāmı
Der idi derd ü şevḳıyle müdāmī

Ki yā Rab eyle beni ümmetinden
Beni maḥrūm ḳılma himmetinden

4a Egerçi istedi Mūsā müdāmī
Mesīḥe virdi ol ʿālī-maḳāmı

Anuñ dergāhına idrāke yoḳ rāh
Olımaz menzilinden ʿaḳl āgāh

Ne dil ḳılsun beyān vaṣf-ı kemālin
Çü bilmez hīç kimse şerḥ-i ḥālin

Ne diyem vaṣfını ey pāk sübḥān
Ki şerm ü ḥayretümden derledüm ḳan

Faṣīḥ-i ʿālem o ben güng ü lālem
Sefīh ü ġāfil ü āşüfte-ḥālem

Ne bilsün medḥini her hīç ü nā-kes
Aña meddāḥ-ı ḫallāḳ-ı cihān bes

Ḥikāyet-i der-münācāt

Varidi bir faḳīr-i zār ü miskīn
Olur düşman aña bir merd-i bed-kīn

Meger fırṣat bulur bir gün o ḫūn-rīz
Elin baġlayup ilter evine tīz

4b Ele alınca tīġ ol nā-müselmān
Virür aġzına oġlı pāre-i nān

Çü gördi anı ol merd-i bed-āyīn
Hemān çözdi elini öpdi pāyın

Diledi ʿözrini didi kim ey yār
Benüm şimdi saña yār (ü)[54] vefā-dār

Çü sen yidüñ benüm ey dost nānum
Fedādur saña şimden girü cānum

Ḫudāyā[55] çün yaratduñ ḳudretüñle
Bizi ḳılduñ mürebbā niʿmetüñle

Olurmış muʿteber çün niʿmet ü nān
Ḳatı dermāndeʾem sen eyle dermān

Hevā vü ḥırṣ ü şeyṭān urdı rāhum
ʿİnāyet ḳıl demidür pādişāhum[56]

[54] M: -
[55] Hudâyâ: Huzâyâ: M
[56] Pâdişâhum: pâzişâhum: M

Ḳatı mekkâredür bu nefs-i ḫod-rāy
Meded irmezse senden vāy ya ki vāy

5a Mükedder ḫāṭırum ḥālüm perīşān
Yolum ṭuġyān ü fikrüm fısḳ ü ʿiṣyān

Ne hergiz geldi bir dem nefse inṣāf
Ne ġıl ü ġışdan oldı ḫāṭırum ṣāf

Geçüp ʿömr-i ʿazīzüm uş hevāda
Gözüm bir yaña göñlüm bir yañada

İşimdür gice gündüz sehv ü nisyān
Ḥaḳīḳatde ne kāfir ne müselmān

İlāhī baña itdüm her ne k'itdüm
Yañılmışam yaramaz yola gitdüm

Çü sen müstaġnisün iki cihāndan
Ḫaṭā vü cürmüme baḳma geç andan

Ṣalāḥ ü maʿrifet erzānī eyle
Ne yaraşursa saña anı eyle

Dem-i āḫirde idüp fażlıñı yār
Kemāl-i raḥmetüñle ol ḫırīdār

5b Der-sebeb-i inşā-ı maḳāle

Bu derd ü ġam maḳāmınuñ muḳīmi
Belālu dillerüñ yār-ı ḳadīmi

Melāmet meclisinde yār-ı şāṭır
Ṣafā bāzārına ṣarrāf-ı māhir

Ḥasan āşüfte-i zülf ü ruḫ-ı yār
Ġarīb-i bī-kes ü zār ü dil-efgār[57]

Hevāya tābiʿ olmış oda yanmış
Gözi yaşı ile ḳana boyanmış

Cihānda irmemiş hergiz murāda
Daḫı ṣataşmamış ʿadliyle dāde

Yaşı Ceyḫūn yüregi ḫūn güni dūn
Ġam-ı hicrānla maḥzūn ü maġbūn

Şikāyet ḳılmaġa derd ü ġamından
Ḥikāyet ḳılmaġa miḥnet deminden

Bulup bir ḫōş-meṡel merġūb ü maḥbūb
Ġarīb ü dil-firīb ü nāzük ü ḫūb

6a Hemān-dem idinüp anı bahāne
Ġam ü derdini başladı beyāna

Ola kim ṭāliʿ-i naḥsı olup saʿd
Ṭulūʿ ide saʿādet necmi min-baʿd

[57] Dil-efgâr: dil-figâr: M

Naẓar eyleye ḫurşīd-i meʿālī
Ola fāli saʿīd ü ḳadri ʿālī

Ḳılup miʿmār-ı cūd göñlin ābād
Kemāl-i luṭfı ide ḫāṭırın şād[58]

N'ola bī-fażl ise pür-ʿayb ü noḳṣān
Degil mi ol gedā sen ehl-i iḥsān

Nevālüñ ʿāmdur ol bī-nevādur
Vücūdı ḫāk luṭfuñ kīmyādur

Żiyā virürse bir miskīn evine
Ziyān ola mı mihrüñ pertevine

Yeşerse bir faḳīrüñ kişt-zārı
Ne noḳṣān bula bārān-ı bahārı

6b Teraḥḥum vaḳtidür eyle ʿināyet
Dem-i luṭf ü mürüvvetdür beġāyet

Maṭlaʿ-ı dāsitān

Gel ey derd ehli cāndan eyle feryād[59]
Kim işidenler ide āferīn-bād

Bilürven kim belā vü miḫnetüñ çoḳ
Bu devr-i dūn elinden rāḥatuñ yoḳ

[58] Şâd: şâz: M
[59] Feryâd: feryâz: M

Ḥikāyet eyle fürḳat ġuṣṣasından
Şikāyet eyle ḥasret ḳıṣṣasından

Sözüñden cāna virsün ẕevḳ ḫāme
Tamām olsun yazılsun Şevḳ-nāme

Bir ehl-i fażl-ı kāmil kān-ı maʿnā
Cihān-ı maʿrifet sulṭān-ı maʿnā

Ẓarīf ü çāpük ü ṣāḥib-ferāset
Laṭīf ü nāzük ü ehl-i kiyāset

7a Ġınā ḳılduḳda mest olur belābil
Muḥaḳḳaḳdur deminde siḥr-i Bābil

İderken Bursa şehrini temāşā
Görür bir māh-ṭalʿat serv-i bālā

Bıraḳmış zülfi sāye āfitāba
Gül-i ter mesken olmış misk-i nāba

Cebīni burc-ı devlet āḫteridür
Ki zühre aña cāndan müşterīdür

Kemān ebrūları miḥrāb-ı ʿuşşāḳ
Hilāl-i ʿıyd-veş meşhūr-ı āfāḳ

Çün itmiş çeşm-i mesti meyl ḫᵛāba
Ne ġam aña cihān varsa ḫarāba

ʿAceb ḫūn-ḫᵛārdur bu tīġ-i müjgān
Ki ẓulmile döker bir demde biñ ḳan

Lebi kevs̱er yañaġı bāġ-ı cennet
Görenler başına ḳopar ḳıyāmet

Güzel bitmiş İrem Bāġında el-haḳ
İki gül arasında tāze zanbaḳ

7b Ya dil ṭıflına eylemege taʿlīm
Yazılmış ʿayn ü nūn ü lām elif mīm

Lebi üstindeki ḫāl-i siyāhı
Nihānī rāzdur sırr-ı İlāhī

ʿAceb şīrīn dürer ol şekkerīn leb
Ki daḫı ṭutmadın ādem ṭutar teb

N’ola dendānı virse mürdeye cān
Ġedāsıdur anuñçün āb-ı ḥayvān

Dehānı çün vire söze leṭāfet
Ḳılur hīçīle dünyāyı żiyāfet

Ele düşvār irür sīb-i zeneḫdān
Degildür elde dutmaḳ cānı āsān

Dolaşmış boynına gīsū-yı ṭarrār
Ṣarılmış şāḫ-ı kāfūra iki mār

O sīmīn-sāʿid ü bāzū-yı billūr
Beġāyet ḫūbdur nūrün ʿalā nūr

Nihāl-i ḳāmeti serv-i ser-efrāz
Cemāl ü ṭalʿatıdur gülşen-i nāz

8a Dehānı sırrına ne irdi efkār
Ne ḫod[60] rāz-ı miyānından es̱er var

Çü sīm-i ḫāmdur sāḳ-ı bilūrīn
N'ola meyl eylese her zār ü miskīn

Ḳamu aʿżā münāsib ḳadd-i mevzūn
Hem-ān-dem bir naẓarda oldı meftūn

Hevā odı ider gönlini pür-dūd
Kemāl ü ʿaḳl ü fażlı oldı nā-būd

Ḳıluben tīr-i ġamzesine sen ḫāk
Kemend-i zülfü ider çehresin ḫāk

Olup ser-mest-i lā-yaʿḳıl lebinden
Muʿallaḳ oldı cānı ġabġabından

Ne mümkin bir nefes dürmek öñini
Yaḫūd[61] fikr eylemek bir dem ṣoñını

[60] Hod: hoz: M
[61] Yahûd: yahûz: M

Mecāl ü ṭāḳatını ḥayret aldı
Ten-i bī-cān gibi bī-çāre ḳaldı

Ġam-ı ʿaşḳıyla olup zār ü medhūş
Yüz urdı ṭopraġa ol demde bī-hūş

8b Yüzine ṣu seper yaşı dem-ā-dem
Ki tā bir dem bu ḥayrānlıġ ola kem

Belā vü derd ü ġam maḥremliġ eyler
Hemān āh ü fiġān hem-demliġ eyler

Bulur çünkim bu ḥayretden ifāḳat
Görür yoḳ dilde ḳuvvet cānda ṭāḳat

Maḥabbet odı yaḳmış ḫırmenini
Ter itmiş āb-ı dīde dāmenini

Velī bilmez kim ol dil-dār-ı fettān
Melek mi yā perī mi yāḫud[62] insān

Nedür ins ise bu şekl ü şemāyil
Perī ise nedendür inse māyil

ʿAceb bilsem yeri Bāġ-ı İrem mi
Ya ben ol serv-i bālāya irem mi

[62] Yâhud: yâhuz: M

Bu ḥayretden olur zār ü dil-efgār[63]
Firāḳ-ı yār ḳıldı cānına kār

Bir adım gitmege yoḳ iḳtidārı
Ne bir dem ṭurmaġa ṣabr ü ḳarārı

9a Gözi giryān dili nālān yüzi ḳān
Ġam-ı ʿaşḳıyla ser-gerdān ü ḥayrān

Yürüdi der-beder āvāre vü ḫᵛār
Ṭuş olur gözlerine nā-geh ol yār

Ki manẓardan ḳalur neẓẓāre ol māh
Hem-ān-dem eyledi derdiyle bir āh

Yüzi üstine bī-ṭāḳat yıḳıldı
Fiġān ü nāle vü feryād[64] ḳıldı

Başına üşdi kūyı itleri heb
Görürler dutmış uş bir ʿāşıḳı teb

Sirişk-i germile pejmürde olmış
Dem-i serdile dil efsürde olmış

Olup merdümligiyle aña hem-dem
Ururlar ḫalḳile zaḫmına merhem

[63] Dil-efgâr: dil-figâr: M
[64] Feryâd: feryâz M

Dil ü cāndan olup aña ḫırīdār
Olurlar ṣıdḳile yār (ü)[65] vefādār

Çü miskīn ʿāşıḳ-ı mehcūr-ı bī-dil
Görür olmış diyār-ı yāre vāṣıl

9b Nesīminden meşāmı ʿanber olmış
Gözi vü göñli envārıyla ṭolmış

Nevāziş eyleyüp yārān hem-dem
İdinmişler keremden anı maḥrem

Cemāl-i yārile mesrūr ü bī-bāk
Ḫayāl-i vaṣlile şād[66] ü ṭarab-nāk

Bu ḥāletden varup ol demde vecde
Ḫudā-yı[67] müsteʿāna ḳıldı secde

Sürūr ü ʿişretiyle niçe eyyām
Ser-i kūyında yāruñ ḳıldı ārām

Seḥerden şāma dek ʿaşḳıyla ser-ḫōş
Ḫayāliyle giceden tā seḥer ḫōş

İşidüp geh geh āvāzın nihānī
Ṣafā bulurdı cān-ı nā-tüvānı

[65] M: -
[66] Şâd: şâz: M
[67] Hudâ: Huzâ: M

Görüp ol serv-i nāzı gāh gāh ol
İderdi dest-i kütāhından āh ol

Ḳanāᶜat eyleyüp ẖuld-i berīne
Olımazdı ḳarīn ol ḥūr-ᶜayīne

10a Güneşden sāye ile ẖurrem olmış
Nesīmiyle İremden ẖoş-dem olmış

Ümīdi[68] bu kim olup baẖtı meymūn
Ṣala nā-geh hümā ẓıll-i hümāyūn

Ḫalāṣ eyleye külliyā elemden
Ḳabūl eyleye ḳullıġa keremden

Velī ḳorḳardı kim devrān-ı ġaddār
Kime kim eylerise yārini yār

Taḥammül idemeyüp ġayretinden
Helāk eyler firāḳ ü ḥasretinden

Maᶜandur devletinde luṭfile ḳahr
Sirişte niᶜmetinde şekker ü ẕehr

Belā bālında iḳbālinde idbār
Küdūretdür ṣafāsı genci pür-mār

[68] Ümîdi ümîzi: M

Vefāsı cevr ü miḥnet vaṣlı hicrān
ʿAṭāsı ʿāriyet ümmīdi[69] ḥırmān

Der-ṣıfat-ı şeb

10b Çün eflākuñ olur maʿşūḳı pinhān
Hezārān şemʿ yaḳup oldı cūyān

Es̱er eyledi çün cānına firḳat
İder pür sīnesini dāġ-ı ḥasret

Girüp ol mihr-i tābān ḫalvetine
Ḳılur meyl ehl-i diller ṣoḥbetine

Oḳur bir niçe nāzük ṭabʿ-ı mevzūn
Ki söz ile ḳılurlar ʿaḳlı meftūn

Kimi eşʿār-ı şūr-engīz söyler
Kimi derd-i derūnın şerḥ eyler

Kimisi eyler aḫterden şikāyet
Kimisi māh-rūlardan ḥikāyet

Leṭāyifden kimisi behcet-efrūz
Maʿārifden kimisi ḥikmet-āmūz

İder her biri bir dürlü fesāne
Söz irdi āḫir ol bī-ʿaḳl ü cāna

[69] Ümmîdi: ümmîzi: M

Didiler ey şeh-i ḫubān-ı ʿālem
Revān olsun yoluña cān-ı ʿālem

11a Yüzüñden rūşen olsun çeşm- i nem-gīn
Sözüñden ḫurrem olsun cān-ı gam-gīn

Ki var kūyuñda bir dīvāne-i zār
Sözinde derd ü ḥasretden es̱er var

Yüzinüñ rengi dönmüş zaʿferāna
Boyanmış gözlerinüñ yaşı ḳana

Ne vardur kimseye hīç iltifātı
Ne ḫod[70] bir pula ṣayar kāyinātı

Ġamını söylemez illā özine
Döyemez ʿaḳl ü fehm anuñ sözine

Meger kim mübtelā-yı derd olupdur
Dü ʿālemden anuñçün ferd olupdur

Meger var anda bir rāz-ı nihānī
Ki görenler olur dīvāne anı

ʿAceb derdi vü müşkil ḥāleti var
Oransız ġuṣṣası vü ḥasreti var

[70] Hod: hoz: M

Ne bilür kimse kim efġānı kimden
Yaḫūd[71] bu derd-i bī-dermānı kimden

11b İşitdi anı çün ol serv-ḳāmet
Melūl oldı aña göñli beġāyet

Hemān bildi ki kendü bendesidür
Belā-yı ʿaşḳile efgendesidür

Cemālinden gözi bī-ḫᵛāb olupdur
Zülālinden dili pür-tāb olupdur

Ṣaçından beste-i zencīr-i ġamdur
Gözinden ḫaste-i derd ü elemdür

Leb-i laʿlinden olmışdur ciger ḫūn
Firāḳından olupdur zār ü maḥzūn

Melālet ḳıldı anuñ ṭāḳatın ṭāḳ
Beġāyet oldı dīdārına müştāḳ

Anı fikr eyledi ol yār-ı dil-dār
Kim ide çin-seḥerden ʿazm-ı gül-zār

Teferrüc eyleye tā yāl ü bālin
Temāşa ide ḥāl-i pür-melālin

[71] Yahûd: yahûz: M

12a Der-ṣıfat-ı rūz

Seḥerden kim bu nüh dolāb-ı ābı
Dürer bu cümle nūrānī ḥabābı

Ṭolu ābile bir secl-i muʿaẓẓam
Revān eyledi devrāna hem-ān-dem

Zamān-ı mürde-dil irüp ḥayāta
İrişdi teşneler āb-ı Fırāta

Ṭurup ol yār-ı ṭannāz uyḫusından
Uyandı nergisi nāz uyḫusından

Ġurūr-ı ḥüsnile ser-mest ü ḫun-ḫᵛār
Şarāb-ı nāzile maḫmūr ü efgār

Hezārān luṭfile ol verd-i ḫandān
İder yārānile ʿazm-ı gülistān

Ser-i kūyında ol maḥbūb-ı cānī
Görür ol nā-tüvānı nā-gehānī

Ki bulmış āteş-i sevdā nihāyet
Żaʿīf olmış ġam-ı ʿaşḳıyla ġāyet

12b Hevāyile o deñlü pür-dimāġı
Yaḳın olmış söyünmege çerāġı

Çü gördi ḥālini ḳıldı teraḥḥum
Yanına vardı vü itdi tekellüm

Didi ḥālüñ nedür ey ʿāşıḳ-ı zār
Neden sen böyle bī-mār ü dil-efgār[72]

Bu vech ile gözüñ giryān nedendür
Bu āh ü nāle vü efġān nedendür

Çü gördi ol ġarīb-i zār ü nālān
Ki nerm olmış aña ol şemʿ-i tābān

Iraḳdan gāh gāhī görmekile
İşigi tozına yüz sürmekile

Hem ol deñlü ʿināyet ḳılmaġile
Enīs olup riʿāyet ḳılmaġile

Birez üns eyleyüp taḥṣīl-i ʿāşıḳ
Ayıtdı ey büt-i meh-rū-yı ṣādıḳ

Firāḳuñla ne dil kim mübtelādur
Ölürse zecr-i hicrile revādur

13a Ne cān kim eyleye vaṣluñı ḥāṣıl
Düʿālem leẕẕetine oldı vāṣıl

[72] Dil-efgâr: dil-figâr: M

Baña çün olmadı vaṣluñ müyesser
Bu dirlikden ölüm yegdür muḳadder

Bunı didi vü gitdi kend’özinden
Bi-küllī nā-ümīd[73] oldı özinden

Velīkin üns-i yār ü luṭf-ı güftār
Girü ol muştılıḳdan ḳaldı bī-zār

Çün ol yāruñ naẓar ḳıldı yüzine
Ḳulaġ urdı yine gevher sözine

Bayaġıdan beter ḥayrān ü medhūş
Yüz urdı ṭopraġa ol demde bī-hūş

Ne deñlü varise efsūn ü çāre
Ḳılur ol dil-ber ol zār ü nizāra

Birisi daḫı dermān eylemedi
Ziyāde itdi noḳṣān eylemedi

Ḳamusı ḳaldılar ol ḥāle ḥayrān
Didiler kim meger ḥaḳ ide dermān

13b Buña tedbīrle olamaz müdāvā
Meger luṭf ide ol Ḥayy-ı tüvānā

[73] Ümîd: ümîz: M

ʿİlāca gördi çün ḳābil degildür
Ṭabīʿat ṣıḥḥate māyil degildür

İdüp tefvīż Ḥayy-ı müsteʿāna
Żarūrī yolına oldı revāne

Gülistāndan yaña ol bülbül-i nāz
Hezārān ġuṣṣa ile ḳıldı pervāz

Egerçi ḳıldı yārān inbisāṭı
Unıtdı ol ṣanem ẕevḳ ü neşāṭı

Velīkin ẓāhiren ol şemʿ-i tābān
Olur yārānile meclisde ḫandān

Erirdi göñli ammā nār-ı ġamdan
Ḳatı dil-teng idi ol pür-sitemden

Maḥabbetde olursañ pāk ü ṣādıḳ
Olur maʿşūḳ cāndan saña ʿāşıḳ

Olursun ṣıdḳile maḳṣūda vāṣıl
Murāduñ olur iḫlāṣile ḥāṣıl

14a **Bāz-geşten-i maḥbūb ez-seyrān**

Gül-i gül-zār-ı ṣaḥn-ı lāceverdī
Ruḫ-ı ʿāşıḳ gibi çünkim ṣarardı

Daḫı eylemeyüp bir saʿat ārām
Otaġına yöneldi ol dil-ārām

Ki göre ol ġarībüñ n'oldı ḥāli
Neye irişdi ḥāl-i pür-melāli

Çü geldi gördi ol zār ü ġarībi
Kim olmış ġuṣṣa vü miḥnet naṣībi

Belā-yı ʿāşḳile ḥayretde ḳalmış
Dil-i pür-derdile ḥasretde ḳalmış

Ne ayılur ki ḳurtıla cefādan
Ne olur kim ḫalāṣ ola belādan

Çü gördi ol büt-i meh-rūyı ʿuşşāḳ
Kim olmışdur beġāyet ṭāḳatı ṭāḳ

O māha kār idüp ḥāl-i nizārı
Daḫı ḳalmadı hīç ayrıḳ ḳarārı

14b Şükūfeyle idüp ʿunnāb-ı nābı
Dizer elmāsa lüʾlüʾ-yi ḫōş-ābı

Ḳılup verd-i teri rencīde jāle
Güneşi ṭırmıḳ itdirdi hilāle

Getürdiler buyurdı dest-ber-dest
Getürdiler der-i dil-dāra ser-mest

Kerem ḳılup o yār-ı meh-veş aña
Düzetdi ḫˇāb-gāh ü mefreş aña

Çü bilürdi kim andan oldı bīmār
İderdi kendü eliyile tīmār

Duʿā ḳılurdı Sübḥān-ı mucībe
Ki ṣıḥḥat vire ol zār ü ġarībe

Hem āḫir daʿvetin maḳbūl idüp Ḥaḳ
Selāmet virdi aña Rabb-ı muṭlaḳ

Dilā ṣıdḳile ol daʿvāta meşġūl
Ki Ḥaḳ ider anı elbette maḳbūl

Riyāyile ḳılursañ ger taṣarruf
Ḳabūl olmaz duʿā çekme tekellüf

15a Ve ger iḫlāṣile meşġūl olasın
Muḳarreb oluben maḳbūl olasın

Ḳılup ḳalbüñe nūr-ı Ḥaḳ tecellī
Dü ʿālemden bula cānuñ tesellī

Çü ḳalb-i müʾmine girürmüş ol pāk
Revā mı idesin pür-ḫār ü ḫāşāk

ʿİnāyet irişüp feyż-i keremden
İfāḳat buldı fi'l-cümle elemden

Enīs olmaġile ol serv-i gül-ruḫ
Olur vaḳti hümāyūn baḫtı ferruḫ

Olur mı andan artıḳ kām-rānī
Kim ide ʿāşıḳa maḳṣūd-ı cānı

Zehī vaḳt-i saʿīd ü rūz-i pīrūz
Ki hem-dem ola cānān-ı dil-efrūz[74]

Çün ol bī-ḥāṣıl-ı āşüfte vü zār
Olur bir niçe gün cānānile yār

Taḥammül idemeyüp devr-i ġaddār
Ayırdı çār-nā-çār āḫir-i kār

15b **Mehcūr-şuden-i ʿāşıḳ be-mekr-i aġyār**

Nigār-ı sīm-ten cān-ı dil ü cān
Büt-i laʿlīn-leb ü maḥbūb-ı devrān

Çü meyl itdi o zār ü müstemende
Teraḥḥum ḳıldı ḫaste derd-mende

Olup hem-demleri ol ḥāle ġam-gīn
Dutarlar ol ġarīb (ü)[75] ḫasteye kīn

Hezārān fitne ile mekr ü ḥīle
İdüp reddine eylerler vesīle

Ġurūr-ı ḥüsnile ol yañaġı māh
Degildür kendü aḥvālinden āgāh

---

[74] Dil-efrûz: dil-fürûz: M
[75] M: -

Ne bilsün ḥāl-i ʿuşşāḳı ne bilsün
Ya sūz-i cān-ı müştāḳı ne bilsün

Pes andan muḥkem idüp ittifāḳı
Muḳadder eyleyüp mekr ü nifāḳı

İderler ḥażretine bir gün iʿlām
Kim ey maṭlūb-ı cān maḥṣūd-ı eyyām

16a Ḥużūruñuzda vardur bir sözümüz
Velīkin dimege döymez yüzümüz

Nidelüm dimemege daḫı yoḳ yol
Degildür farż belki farż-ı ʿayn ol

Didi her ne ise ol sözi söyleñ
Ne kim evlā ise siz anı eyleñ

Didiler ey meh-i ferḫunde-aḫter
Melek-manẓar perī-peyker semen-ber

Nedendür bir levend-i rind ü evbaş
Saña yār ola ḳoşasın aña baş

Ne nāmı bellüdurur ne nişānı
Revā mı olasın sen yār-ı cānı

Zamāna ḥażretüñüz ide ġıybet
Cihān ḫalḳın bize güldürme elbet

Ya öldür cümlemiz red it kapuñdan
Ya dūr it ol gedā-ṭabʿı ṭapuñdan

Ki bīzār ola cevr ü ḳahruñuzdan
Çıḳup āvāre ola şehrüñüzden

16b Ol itlerden üşendi çün ol āhū
Ayıtdı ben degilem sizden ayru

Ne söz kim fikr idesiz maṣlaḥatdur
Ne iş kim işleyesiz menfaʿatdur

Çün aġyāruñ sözine uydı cānān
Hem-ān-dem çüst ü çāpük şād ü ḫandān

Varurlar ol ġarīb (ü)[76] derd-mende
Faḳīr ü ḫᵛār ü zār ü müstemende

Budur derler saña fermān-ı cānān
Ki daḫı ṭurmayasın bunda bir ān

Serāy-ı devletinden dūr olasın
Ṣafā-yı vaṣldan mehcūr olasın

Ki yaraşmaz senüñ gibi gedāya
Muḳarreb olasın ol pādişāya

[76] M: -

Olur mı ẕerreye ḫurşīd hem-ser
Ola mı ṭaşile gevher berāber

Münāsib olısar mı ẓulmet ü nūr
Müṣāḥib yaraşur mı dīvile ḥūr

17a Çün ol bī-çāre ʿāşıḳ nā-gehānī
İşitdi ol ḥadīs̱-i cān-sitānı

Yüregine irişüp ḥasret odı
Yaḳīn oldı ki maḥv ola vücūdı

Velī çün bildi kim ol yār-ı fettān
Uyup aġyāra eyle ḳıldı fermān

Ḳılup hicrān belāsına ḳanāʿat
Żarūrī emrine ḳıldı iṭāʿat

Bilürdi eyledür āyīn-i ʿuşşāḳ
Ki ʿāşıḳ olmaya maʿşūḳına ʿāḳ

Yanında bir olup küfrile ṭāʿat
Ne emr eylerise ide iṭāʿat

Müsāvī olup andan luṭfile ḳahr
Leẕīẕ ola elinden şekker ü zehr

Pes emri mūcibince ol nigāruñ
Hem-ān-dem terkin urdı ol diyāruñ

Velī umar kim ol laʿl-i şeker-nūş
Anı ḳılmaya külliyen ferāmūş

17b Egerçi fürḳatıyla ḳaldı mecrūḥ
Girü vaṣlıyla ola rāḥat rūḥ

Hezārān ḥasretile zār ü dil-teng
Firāvān miḥnetile vālih ü deng

Vedāʿ idüp diyār-ı yāre ol dem
Gözinden yaş yerine aḳıdur dem

Ṣafā-yı vaṣlı cāndan eyleyüp yād[77]
Belā-yı hicrile iderdi feryād

Yürürdi fürḳatıyla ḫᵛār ü miskīn
Dir idi ḥasretiyle zār ü ġamgīn

Dirīġā neyleyin nice ideyin
Bu ḳara baḫtile ḳanda gideyin

İrem bāğında iken şād[78] ü ḫurrem
Dirīġā kim yerüm oldı cehennem

Dirīġā ḳanı ol maḥbūb-ı cānī
Ki bir sözi deger iki cihānı

---

[77] Yâd: yâz: M
[78] Şâd: şâz: M

Dirīġā n'oldı ol dil-dār-ı ṭannāz
Ki her bir ġamzesi söylerdi biñ rāz

18a Ḳanı ol ʿīş ü nūş ü kām-rānī
Ki her lāḥẓaydı ʿömr-i cāvidānī[79]

Ezelde bu imiş çün ḥükm-i taḳdīr
Ne ḳılam n'eyleyem baña ne tedbīr

Pes andan ḳıldı deryādan ʿubūr ol
Bulur Ḳosṭanṭiniye şehrine yol

Degül şehr ülke nüzhet-gāh-ı cāndur
Felek gibi esāsı cāvidāndur

Bināsı beñzemiş ẕātü'l-bürūca
Feżāsı dil-güşā vü ṣaḥnı yüce

Ṣanasın her evi Bāġ-ı İremdür
Yaḫūd[80] her mescidi Beytü'l-Ḥaramdur

Pür olmışdur içi cennāt ü enhār
Naẓīrin görmemişdür çarḫ-ı devvār

Müzeyyen her maḳāmı ḫūblarile
Semen-sīmā güzel maḥbūblarile

[79] Câvidânî: câvizânî: M
[80] Yahûd: yahûz: M

Umūr-ı dīn ü dünyā cümle mevcūd
Müheyyādur ne kim olursa maḳṣūd

18b Kimi mescidde meşġūl-ı ʿibādet
Kimi meyḫānede mest ü melāmet

Kimisi ṣafḥa-i Ḳur'ān'a ṭālib
Kimisi ṭāʿat-ı cānāna rāġıb

Kimisi şeyḫden umar ʿināyet
Kimi pīr-i muġāndan istiʿānet

Kimi ḫān ü ʿibādet-ḫāne yapmış
Riyāsız kimi ʿişret-ḫāne yapmış

Degül şehr onsekizbiñ ʿālem ancaḳ
İrem ancaḳdur ol deñlü hem ancaḳ

İdüp her gūşesin seyr ü temāşā
Yürürdi mest ü ḥayrān zār ü şeydā

Baḳup çün görmezidi ol niġārı
İderdi dem-be-dem efġān ü zārī

Kimüñ kim yaḳa cānın fürḳat-ı yār
Gözine gülşen-i cennet gelür ḫār

Kime kim ola hem-dem derd-i hicrān
Görine bāġ ü bostān bend ü zindān

19a Ve ger ola ḫayāl-i yār hem-dem
Behişt-i cāvidānīdür cehennem

Ṣabā bigi yelüp āheste ḫaste
Yürürdi göbegü ḫᵛār ü şikeste

Degüldi iḫtiyārı çünkim elde
Buçuḳ dem ṭurmazidi bir maḥalde

Faḳīr ü müstemend ü müflis ü zār
Ḥaḳīr ü ḫaste vü bī-hūş ü bī-yār

Ne kimse derdine tīmār eyler
Ne ḫod[81] ḥālinden istifsār eyler

Bu ser-gerdānlıġıyla niçe eyyām
Geçürdi rūzgārın kām-nā-kām

Velī umardı kim bu devr-i pür-ḳahr
Ki geh şerbet ṣunar ʿuşşāḳa geh zehr

Anı yaḳmaya nār-ı hicr-i cāvid[82]
Zülāl-ı vaṣldan ḳalmaya nevmīd

19b **Bahāriyyāt**

Çü bu ṭāvus-ı zerrīn-perr raḫşān
Ḥamel burcına geldi ḳıldı cevlān

[81] Hod: hoz: M
[82] Câvid: câviz: M

Ḳılup ās̱ār-ı raḥmet dehri iḥyā
Cihānı eyledi Firdevs-i aʿlā

Olup nev-rūzile ʿālem müzeyyen
Pür oldı bāġ ü ṣaḥrā verd ü sūsen

Zamānı ebr-i nisānī ṭuyurdı
Zemīne ḥulle-i sündüs giyürdi

Ḳılup sulṭān-ı gül gülşende meclis
Dirildi ṣoḥbete reyḥān ü nergis

Ḳurup çetr-i hümāyūn yāsemenden
Nihāli düşürür berg-i semenden

Gerer ebr-i bahārī perdesini
Kim āsūde ḳıla perverdesini

Olup her bir aġaç bir naḫl-ı dil-keş
Çemen cān-baḫş bād-i ṣubḥ-dem ḫōş

20a O deñlü bitmişidi sünbül-i ter
Ki ḫāk olmışdı gūyā misk ü ʿanber

Gül-āb ol deñlü ṣaçmış ebr-i nīsān
Ki ḫōş-būyidi cennetden gülistān

Nis̱ār olmış o deñlü dürr ü cevher
Ki yeryüzi görinmezdi ser-ā-ser

Ayaġ üzre ṭurup ḫidmetde lāle
Elinde sāḳi-veş laʿlīn piyāle

Çaġırur sözle her demde ḳameri
Olup bī-bāde virmek bāda ʿömri

Benefşe-serv ayaġında ḳoyup baş
Oḳur bülbül hezārān medḥ ü sabaş

Zamānuñ ḫōşlıġı dehrüñ ṣafāsı
Ṣabānuñ luṭfı devrānuñ nemāsı

Cihāna ol ḳadar virmişdi zīnet
Ki reşk iltürdi aña bāġ-ı cennet

Bulup her ẕerre nūr-ı mihrden tāb
Olur her ḳaṭre bir lüʾlüʾ-yi kem-yāb

20b Degül ādem ki cūş itdi cemādāt
Dirildi cümle emvāt-ı nebātāt

Olup şūrīde şu ṣaḥrāya düşmiş
Cihān ḫalḳı temāşāsına üşmiş

Olup her cinsin baḫsi ile hem-dem
İderler ʿīş ü ʿişret şād ü ḫurrem

Kimi gülşende cām-ı mey ḳılur nūş
Kimi ṣaḥrāda bāng-ı nāy ider gūş

Leb-i cūda kimi ser-mest ü ḥayrān
Kimi eyler çemen ṣaḥnını seyrān

Kimisi sāye-i gülde ṭarab-nāk
Kimi ḳılmış yaḳasın gül gibi çāk

Velī bī-çāre ʿāşıḳ zār ü giryān
Yürür āvāre ḥayrān ü perīşān

Bu mevsimde k'olur dīvāne ʿāḳıl
Nice ṣabr eylesün her zār ü bī-dil

Bahār eyyāmı ʿaşḳ-ı ḫāne-perdāz
Taḥammül ide mi her mest ü ser-bāz

21a Firāḳ-ı yār cevr-i devr-i gerdūn
Yaşın ḫūn eyledi baḫtın diger-gūn

Dil-i pür-derdi ne mümkin oñılmaḳ
Ya bir dem dil-berile hem-dem olmaḳ

Vücūdın ġarḳ idüp baḥr-i taḥayyür
İderdi kendü aḥvālin tefekkür

Ne şehriyāre var varmaġa ṭāḳat
Ne bir dem ṭurmaġa ṣabr ü ḥamiyyet

Varursa şehriyāre ʿāṣī olur
Ṭurursa derd-i hicrānile ölür

Çü her bir çāreden kesdi ümīdin
Ayıtdı yā İlāhī nā-ümīdin

Ḳapuñdur melce’üm püşt ü penāhum
Beni nevmīd ḳılma pādişāhum

Ne yüzden gözlesem maḳṣūd sensin
Neye ṭapsam yine maḳṣūd sensin

21b Eger Kaʿbe ola yirüm ve ger deyr
Yine kendü ilüñde iderim seyr

Ḳamu eşyāda ẓāhir oldı nūruñ
Pes oldum ʿāşıḳı ben ol ẓuhūruñ

Güzel yüz oldı çün ḥüsnüñe mirʾāt
Anuñçün andan olur kesb-i ḥālāt

Büte ṭapanlaruñsun iʿtiḳādı
Oda secde ḳılanlaruñ murādı

Velī çün ġālib olmışdur cehālet
Olupdur cümlesi ġarḳ-ı ḍalālet

Eger[83] kāfir olaydı bütden āgāh
Nite olurdı ol dīninde güm-rāh

[83] Eger: ger: M

Velī olduġıçün ḳahruña maẓhar
Olupdur tā ebed ḫᵛār ü muḥaḳḳar

Eger olmazsa luṭfuñdan ʿināyet
Bulur mı kimse kendüden hidāyet

Senüñdür ḥükm-i ʿālem cümle maḥkūm
Degül maḥkūm belki hīç ü maʿdūm

22a İdersin kimi isterseñ selāmet
Ḳılursın kimi rüsvā vü melāmet

Kimi maḳbūliken merdūd idersin
Kimi mez̠mūmiken maḥmūd idersin

İlāhī cürm ü ʿiṣyāna maḳrūn
Ṭopuñdan luṭf ü ḳahra muntaẓırūn

Eger luṭf idesin raḥmet senüñdür
Ve ger ḳahr idesin ḳudret senüñdür

Velī çün luṭfuñ esbaḳdur ġażabdan
Umarven raḥmetüñi ol sebebden

Beni çün eyledüñ ʿaşḳile rüsvā
Ġam-ı yārile ḳılduñ mest ü şeydā

Perīşān eyledüñ çün rūzgārum
Ṭaġıtduñ zülfi bigi kār ü bārum

Ḫayāl oldum miyānı gib(i)[84] ġamdan
Hilāl oldum ḳaşı bigi elemden

Baña yār eylegil ol dil-nüvāzı
Ki cānum yaḳdı hicr-i cān-güdāzı

22b Ḫalāṣ idüp belā-yı fürḳatından
Müşerref ḳıl ṣafā-yı vuṣlatından

Gözüm kim giryeden olmışdur aʿmā
Meger pīrāmeninden ola bīnā

Yürek kim şūrile oldı cerāḥat
Meger şīrīn lebinden ola rāḥat

Günüm kim fürḳatından oldı deycūr
Meger kim ṭalʿatından ola pür-nūr

Gider gönlüñden anuñ kibr ü kīni
Ki tā yād ide bu zār ü ḥazīni[85]

Çün evvel luṭfuñile hem-dem itdüñ
Bu göñlüm yarasına merhem itdüñ

Hem āḫir yā İlāhī raḥmet eyle
Beni ol yārile hem-ṣoḥbet eyle

[84] Gibi: gib: M
[85] Hazîn: hazîb: M

Bu ḫᵛāndan kim baña ḳılduñ ḥavāle
Aña daḫı naṣīb eyle nevāle

Bile tā n’eydügin aḥvāl-i ʿuşşāḳ
Neler çekdügini bu cān-ı müştāḳ

23a Muḥabbet idüben bī-çāresine
Devā ide yüregüm yarasına

Ve ger yoġise yāre hem-dem olmaḳ
Ya bir dem ḫidmetinde ḫurrem olmaḳ

Beni bu zecr-i hicrānile yā Rab
Ḳoma feryād[86] ü efġānile yā Rab

Saña maḫfī degül rāz-ı nihānum
Ya al cānumı ya vir dil-sitānum

Müstecāb-şuden-i daʿvet-i ʿāşıḳ

Fiġān ü āhile çünkim münācāt
İdüp Allāh’a ḳıldı ʿarż-ı ḥācāt

Yoġidi çünki göñlünde riyāsı
Ḳabūl oldı hem ol sāʿat duʿāsı

Bulup maḳṣūdını olmadı maḥrūm
Ger iḫlāṣuñ varise sen daḫı um

[86] Feryâd: feryâz: M

Çün ol yār-ı melek-ṣūret felek-ḫū
Gül-i ġonce-dehen serv-i semen-bū

23b Cihānuñ cānı vü cānuñ revānı
Ṣafānuñ menbaʿı kān-ı emānı

Melāḥat çarḫınuñ bedr-i münīri
Leṭāfet şehrinüñ şāh u emīri

Uyup düşmen sözine nā-gehānī
Giderdi ol ġarīb-i dil-sitānı

Viṣālinden anı dūr itmişidi
Ġam-ı hicrile rencūr itmişidi

Peşīmānidi yatlu pīşesinden
Perīşānidi ol endīşesinden

Velī ṣaḳlardı göñlünde nihānī
Kimesneye dimezdi hergiz anı

Meger bir dem ki ferrāş-ı bahārī
Döşetdi bāġa ferş-i sīm-kārı

Giyüp her sebze nevrūzī ḳabāsın
Yine ʿarż itdi şāh-ı gül liḳāsın

24a Zemīn çün genc-i Ḳārūnı çıḳardı
Çemen ṣaḥnında āb-ı Ḫıżr aḳardı

Fiġāna geldi çün murġ-i ẖōş-elḥān
Aġaçlar raḳṣa girdi dāmen-efşān

Seḥerden gün gibi ol lāle-ruẖsār
İder yārānile ʿazm-ı gül-zār

Velīkin her ne deñlü itdi seyrān
Çemende eyledi gül-geşt ü cevlān

Açılmadı o nāzük göñli ġamdan
Tesellī bulmadı aṣla elemden

Beġāyet ẖāṭırı rencīde oldı
Teb-i ġamdan gül-i sīr-ābı ṣoldı

Añup ol ʿāşıḳ-ı zār ü nizārı
Elinden gitdi ṣabr ü iẖtiyārı

Ṣoyup laʿli tekerrürüñ rūḥ-perver
Ṣuvardı virdi lüʾlüʾyile ʿabher

Urup mercān-ı ter billūra pençe
Benefşe lāleye urmış ṭapanca

24b Pes andan ṣordı yārānına ol yār
ʿAceb bilsem ki n'oldı ol dil-efgār[87]

[87] Dil-efgâr: dil-figâr: M

Belā-yı hicrile ḳanda gidüpdür
Ya aña cevr-i devrān ne idüpdür

Didiler pādişāhā kām-kār ol
Hemīşe devletile ber-ḳarār ol

Ṭoḳunmasun yavuz yel gülşenüñe
İlenmesün yaman el dāmenüñe

Kim ol uʿcūbe-i devr-i zamāndur
Bulınmaz miṡli gerçi bī-nişāndur

Olupdur ʿaşḳuñile eyle meşhūr
Ki bilürler anı nezdīk eger dūr

Eline aldı pes ol demde ḫāme
Hezārān midḥatile yazdı nāme

Taḥiyyāt ü duʿādan ṣoñra ol yār
Didi kim ey ġarīb-i zār ü bīmār

Saña çün ide mektūb-ı maḥabbet
Keremden eyleyüp luṭf ü mürüvvet

25a Şeref bağışla ḳutlu ṣoḥbetüñden
Saʿādet ehli eyle ḫidmetüñden

Ḳadem ḳıl rence ḳalmadı ḳarārum
Dükendi ṣabr gib(i)[88] iẖtiyārum

Egerçi ʿaşḳuña yoḳdur nihāyet
Benüm de şevḳuma yoḳ ḥadd ü ġāyet

Egerçi derd-mend ü pür-belāsın
Cefā vü ḥasretile mübtelāsın

Velī derdüñ o deñlü ḳıldı teʾsīr
Ki dilde hīç ġayra ḳalmadı yir

Yazıldı çünkim ol mektūb-ı cān-sūz
Virür bir peyke ol yār-ı dil-efrūz[89]

Didi kim cehd idesin dürişesin
Bir iki günde aña irişesin

Bilürdi çünkim ol ferzāne ḳāṣid
Ne yerde olduġın pes oldı ḳāṣid

Çü yüz dutmışdı aña baẖt ü iḳbāl
İrer taʿcīlile ol şehre fi'l-ḥāl

25b Görür bir şehr kim yoḳdur naẓīri
Bütün dünya degül ʿaşr ü ʿaşīri

[88] Gibi: gib: M
[89] Dil-efrûz: dil-fürûz: M

Eger Çīndür ve ger Māçīn ü Ferḫār
Yedi iḳlīmden anda es̱er var

Temāşā eyleyüp her gūşesini
Ṭaleb ḳılurdı ol zār ü ḥazīni

Görür nā-geh ḫalāyıḳ cemʿ olmış
Der ü dīvār enbūhile ṭolmış

Ṭurur ortada bir dīvāne-i mest
Ki bilmez nīst midür kendü yā hest

Cihān aña vü ol ḥāline meşġūl
Yanında bir durur sultānla ḳul

Gehī āh ü fiġān ü nāle eyler
Gehī derd-i dilin kendüye söyler

Gehī bir dem ṭurur ḥayretde ḫāmūş
Gehī şevḳ ü maḥabbetden ider cūş

Çü diḳḳatle naẓar ḳıldı yüzine
Tefekkürle ḳulaġ urdı sözine

26a Yaḳīn buldı budur maḳṣūd-ı dil-ber
Yanına vardı didi ey süḫan-ver

Selām eyler saña ol mihr-i pertev
Senüñ dīvāneñ olmış ol meh-i nev

Ġam-ı hicrüñle göñli münkesirdür
Ṭapuña cān ü dilden muntaẓırdur

Pes andan nāme-i gevher-nis̱ārın
Ṣunup aldı mecāl ü iḫtiyārın

Çün işitdi anı lā-yaʿḳıl oldı
Hem-ān-dem gitdi ʿaḳlı bī-dil oldı

Ne mektūb oḳumaġa ṭāḳatı var
Ne ḫod[90] söz söylemege ḳudreti var

Feraḥdan ol ḳadar ṭarıldı cānı
Yaḳīn oldı revān ola revānı

Birez çün cemʿ ḳıldı kend'özini
Ṭaʿaḳḳul itdi fi'l-cümle özini

Didi ey ʿizzet ıssı ehl-i devlet
Ḫuceste-ṭāliʿ ü ferḫunde-ṭalʿat

26b Sözüñ bu ḫaste göñlüme em oldı
Yüregüm yarasına merhem oldı

Bu şerbet ola cüllāb-ı behiştī
Eger degülse zehriyle sirişti

[90] Hod: Hoz: M

Ne ḫōş ḳılduñ benüm ḳaṣdumı taḥḳīḳ
Eger eylemeziseñ beni taḥmīḳ

Velī müstaġnīdür ol ben faḳīrüm
Beġāyet muḥteremdür ben ḥaḳīrüm

Añar mı zerreʾi ḫurşīd-i tābān
Gedāyı yād ider mi şāh-ı devrān

Çün andan ḥāṣılum derd ü belādur
Naṣībüm miḥnet ü renc ü ʿanādur

Beni ḳo fürḳat ü ḥasretde bī-bāk
Olayın āteş-i hicrānla ḫāk

Ezelde buyimiş ḳısmet ne çāre
Çekeyin ġuṣṣa vü zaḥmet ne çāre

Ayıtdı aña ol ferzāne ḳāṣid
Ki yaraşmaz saña bu fikr-i fāsid

27a Çü ʿaşḳ içinde ṣıdḳ ü ʿiffetüñ vār
Gümān itmek revā mı baña ey yār

Añun ḥaḳḳı ki Ḫallāḳ-ı cihāndur
ʿAlīm-i āşikāre vü nihāndur

Beni gönderdi ol dil-ber ḳatuña
Ḳatı müştāḳ olupdur ḥażretüñe

Başında ʿaşḳuñ ü göñlinde fikrüñ
Ḫayālüñdür gözinde dilde ẕikrüñ

Ġam-ı hicrüñ ḳatı bīmār idüpdür
Ṣafā vü ẕevḳden bīzār idüpdür

Hemān teʾḫīr ḳılma gel gidelüm
Varalum dil-berile ʿīş idelüm

Çü anda'şitdi inandı hem-ān-dem
Yola ʿazm eylediler şād ü ḫurrem

Binerler ikisi bir bād-pāyī
Kim irmez gerdene mürġ-ı hevāyī

Segürdür ṣanasın boşandı bāġdan
Her adımda geçer bir iki ṭaġdan

27b Muvāfıḳ oldı çünkim rūzgārı
Hemān ol günde buldı kūy-ı yārı

İrişür dergehine sürʿatile
Ṭurur līkin hezārān ḥayretile

Ṭarabdan yād ḳıldı kend'özini
Şaġabdan eyliyemez fehm özini

Bu yaña ol meh-i pākīze-manẓar
Oturmış munṭaẓır yolları gözler

Girür nā-gāh bir ḳul ḫalvetine
Duʿā vü ḫidmet eyler ḥażretine

Der ey sulṭān-ı ʿālem şāh-ı devrān
Meh-i tābende vü ḫurşīd-i raḫşān

Hemīşe devletile müstedām ol
Ṣafā vü ʿişretile şād-kām ol

Ḳapuya geldi bir peyk-i ḫuceste
Yanınca bir żaʿīf ü zār ü ḫaste

Naḥīf olmış o deñlü fürḳatile
Ki görinmez meger kim diḳḳatile

28a Eger mūr üstine düşerse duymaz
Ve ger üstine ḳıl düşerse döymez

İçerü girmege destūr ister
Nedür fermān-ı şāh-ı ʿadl-güster

İşitdi çünkim ol sözi hem-ān-dem
Çıḳar nāzile istiḳbāle ḫurrem

Çü gördi ʿāşıḳ ol yār-ı güzīni
Düşer ayaġına sürer yüzini

Yoġidi aña lāyıḳ armaġanı
Güherler ṣaçdı çeşm-i dür-feşānı

Teraḥḥum eyleyüp ol mihr-i raḫşān
Keremden eyledi çoḳ luṭf u iḥsān

Ḳamu ʿahdini yirine getürdi
Telāṭṭuf birle ṭopraḳdan götürdi

Ṣorar ḥālin cefā vü ḥasretile
Diler ḥālin vefā vü reʾfetile

Didi şimdengirü ol şād ü ḫandān
Ki tenden istemez ayrılmaġa cān

28b Egerçi sende var şevḳ ü taʿaşşuḳ
Hezār ol deñlüdür bende taʿalluḳ

Eger bād-ı ecel ṣavursa gerdüñ
ʿAlāḳañ kesmeyem gitmeye derdüñ

Çü ḥaşr ola dirile ḫalḳ-ı ʿālem
Olısaruz ikimüz yine hem-dem

Pes andan aldı elini eline
Girürler şād ü ḫurrem menziline

Yoġidi çünkim anda hīç deyyār
Kemāl-i luṭfın iẓhār itdi ol yār

Çü bu maḳṣūdı ṭālib ide ḥāṣıl
Ḥaḳīḳat bir olur mevṣūl ü vāṣıl

Bulımaz bu maḳāma cān ü dil rāh
Bu ḥāletden olımaz ʿaḳl āgāh

Ḳılur nuṭḳ ebkem ü idrāk ḥāyir
Olur ʿāciz ḫayāl ü fikr ḳāṣır

29a Olur çün ḳılmaz andan bir ser-i mū
Gören o söyleyen o diñleyen o

Ṣunar bezm-i fenāda cām-ı bāḳī
Olur kendü muġannī kendü sāḳī

Bu meşhedde k'irür cāna tecellā
Söz üküş dimemekdür līkin evlā

Ḫātime

Bu cevr-i devrle mehcūr ü bīmār
Ġam-ı hicrānla zār ü dil-fiġār

Ḥasan dermānde-i derd-i maḥabbet
Ḳadīmī sākin-i kūy-ı melāmet

Olup ḫālī cihān endīşesinden
Ferāġat bulmışidi pīşesinden

Olup maḥẓūẓ ʿilm ü maʿrifetden
Tecerrüd bulmışidi her ṣıfatdan

29b Varidi ṭabʿınuñ çün şevḳ ü derdi
Ġazel ṭarzında ḥālin naẓm iderdi

İderdi niçe beyt-i ḫūb bünyād[91]
ʻAceb mi derdi olan ḳılsa feryād

Velī çün şuġl-ı dünyā başa geldi
Belā girdābı başdan aşa geldi

Ola çün vaḳt-ı mecmūʿı perīşān
Olur mı kimse kendin dirmek āsān

Çü ṣāfī olmaya āyine-i dil
Olur mı ṣūret-i maʿnā mümes̱s̱il

Küşāde olmaya çünkim mecārī
Revān olur mı hergiz mā-i cārī

Ne luṭfı olısar ṭabʿ-ı ḥazīnüñ
Ne şiʿri ola cān-ı pür-enīnüñ

Velī ṭabʿ-ı ḥazīnümden nümūne
Didüm bir niçe söz ehl-i fünūna

30a Gülistāndan virür bir gül nişāne
Yiter bir āh-ı sūzān ʿāşıḳāna

Ki gelmez derdsiz āh-ı ciger-sūz
Ya söz olur mı bī-maʿnā dil-efrūz[92]

---

[91] Bünyâd: bünyâz: M
[92] Dil-efrûz: dil-fürûz: M

Ola kim yār olup iḳbāl ü devlet
Ola bu muḫtaṣar maḳbūl-ı ḥażret

Ḳılup ʿayn-ı ʿināyetden neẓāre
İde ben ḫastenüñ derdine çāre

Çü cāndan eyledüm iḫlāṣa niyyet
Ḳabūl it gerçi yoḳdur ḳābiliyyet

Nuḥāsı cevher-i luṭfuñ zer eyler
Türābı misk ṭaşı gevher eyler

Kime kim eyleye fażluñ şefāʿat
Bizedür ʿaybı vü ʿisyānı ṭāʿat

Ġaraż ʿarż-ı taḥiyyatdur ṭapuña
Murād iʿlām-ı ḫidmetdür ḳapuña

30b Eger luṭf idesin iḥsān senüñdür
Ḳuluñın bī-riyā fermān senüñdür

İlāhī döndügince çarḫ-ı ʿālī
Olup iḳbāl ü baḫtı lā-yezālī

Ḳalup dillerde bāḳī yaḫşi adı
Ḳıla dehri münevver ʿadl ü dādı

Saʿādet rehberi devlet ḳarīni
Ẓafer hem-rāhı nuṣret hem-nişīni

Cihāna devletile āmir olsun
Zamāna ḥikmetile ʿāmir olsun

SONUÇ

Şevk-nâme, Türk edebiyatında mesnevî nazım şekliyle kaleme alınan sergüzeşt-nâme türünde bir eserdir. Şimdiye kadar herhangi bir çalışmanın konusu olmayan, 15. yüzyıl şairlerinden olduğunu düşünülen Hasan hakkında bilgi verilip *Şevk-nâme*'nin çeviriyazı metni ve incelemesi, bu çalışma ile ortaya konulmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde öncelikle klâsik Türk edebiyatındaki sergüzeşt-nâme türüne, *Şevk-nâme*'nin bu türün içindeki yerine ve Hasan mahlasını kullanan şairlere değinilmiş akabinde eserden hareketle *Şevk-nâme*'nin şairi Hasan hakkında mümkün olduğunca bilgi verilmiştir. Bu güne dek sergüzeşt-nâmeler üzerine birçok araştırma yapılmış ve bunun sonucunda edebiyatımızda 21 sergüzeşt-nâme tespit edilmiştir. İncelediğimiz metnin sergüzeşt-nâme özelliği taşıması, Türk edebiyatındaki sergüzeşt-nâmelere ve dolayısıyla literatüre yeni bir eser ve şairi kazandırması bakımından *Şevk-nâme*'yi önemli kılar.

İkinci bölümde *Şevk-nâme* şekil ve muhteva yönünden incelenmiştir. Bu incelemede öncelikle eserin adı, nazım şekli ve türü, yazılış tarihi, beyit sayısı ve nüshası hakkında bilgi verilmiştir. Akabinde aruz ve kafiyenin eserde kullanımı hakkında bilgi verilmiş, eserdeki aruz ve kafiye kusurları eserden örnek beyitlerle ortaya konulmuştur. Muhtevâ bölümünde ise eserde yer alan on bir bölümün içeriği üzerinde -özetlenerek- durulmuştur.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümde ise *Şevk-nâme*'nin çeviriyazı metni verilmiş, metinde tespit edilen imlâ hataları dipnotla gösterilmiştir.

Bu yüksek lisans tezi, şimdiye kadar gün yüzüne çıkarılmayan şair Hasan ve eseri *Şevk-nâme* hakkında yapılan ilk çalışmadır. Tek nüshasının Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde olduğu saptanan ve üzerinde şimdiye dek herhangi bir çalışma yapılmadığı görülen *Şevk-nâme* ve şairi Hasan hakkında yapılan bu çalışmanın Türk edebiyatı literatürü ile sergüzeşt-nâme alanında yapılacak çalışmalara önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Ahdî. (2005). *Gülşen-i Şu'arâ*, (haz. Süleyman Solmaz), AKMB Yay., Ankara.

Âlî. (1994). *Künhü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, (haz. Mustafa İsen), AKM Yay., S. 93, Ankara.

Ali Emîrî. (2014). *Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid*, (haz. Doç. Dr. İdris Kadıoğlu), Sonçağ Yayınevi, Ankara.

Âşık Çelebi. (2010). *Meşâirü'ş-şu'arâ (İnceleme-metin)*, (haz. Filiz Kılıç), C. II, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Beyânî. *Tezkiretü'ş-şu'arâ*, (haz. Aysun Sungurhan Eyduran), (Çevrimiçi), http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10733,metinpdf.pdf?0, (Erişim tarihi: 19. 10. 2016).

Çelebi, Kınalı-zâde Hasan. (2014). *Tezkiretü'ş-şu'arâ*, (haz. İbrahim Kutluk), C. I, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Çelebi, Tâci-zâde Cafer. (2006). *Heves-nâme (İnceleme- Tenkitli Metin)*, (haz. Dr. Necati Sungur), TDK Yay., Ankara.

Devellioğlu, Ferit. (2008). *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara.

Ercilasun, Ahmet Bican. (2004). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara.

Erdem, Sadık. (2014). *Tezkire-i şu'arâ*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Fatin, *Hâtimetü'l-eş'âr*, (haz. Ömer Çifçi), (Çevrimiçi), http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10736,metinpdf.pdf?0, (Erişim tarihi: 19.10.2016)

Gökalp, Halûk. (2006). "Eski Türk Edebiyatında Manzum Sergüzeşt-nâmeler", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Adana.

İpekten, Haluk vd. (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, KTB Yay., Ankara.

Kepecioğlu, Kâmil. (2010). *Bursa Kütüğü*, C. II, Bursa Kitaplığı.

Latîfî. (2000). *Tezkiretü'ş-şu'arâ ve Tıbsıratü'n-nuzamâ (İnceleme-Metin)*, (haz. Rıdvan Canım), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara.

Mehmed Rıza, *Tezkire-i Rıza*, (haz. Gencay Zavotçu), (Çevrimiçi), http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10746,metinpdf.pdf?0, (Erişim tarihi: 19.10.2016)

Mehmed Tevfik. (2012). *Kâfile-i Şu'arâ*, (haz. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz, müjgân Çakır, Hanife Koncu), Doğu Kütüphanesi, İstanbul.

Safâyî. (2005). *Tezkire-i Safâyî (Nuhbetü'l-âsâr min Fevâ'idi'l-eş'âr)*, (haz. Pervin Çapan), AKMB Yay., Ankara.

Saraç, M. A. Yekta. (2012). *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, Gökkubbe Yay., İstanbul.

Sehî Bey. (1980). *Heşt Behişt*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul.

Süreyya, Mehmed. (1996). *Sicill-i Osmânî*, C. II, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Şemseddin Sami, *Kamusu'l-A'lâm*, (Çevrimiçi), http://www.kamusulalam.com/, (Erişim Tarihi: 21. 10. 2016).

Şentürk, Atilla ve Kartal, Ahmet. (2015). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yay., bs. 10, İstanbul.

Tarama Sözlüğü, (2009). *(XII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü)*, C. I-VII, TDK Yay., Ankara.

Tavukçu, Orhan Kemal. (2010). "Sergüzeştnâme", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. XXXVI, TDV. Yay., İstanbul.

Tuman, Mehmet Nail. (2001). *Tuhfe-i Nâilî (Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri)*, (haz. Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatçı), C. I, Bizim Büro Yay., Ankara.

Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, (Çevrimiçi), http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/, (Erişim tarihi: 16.11.2016)